

Usmeni iskazi stanovnika mjesta Sigetac o sjećanjima na mladost

Salaj, Elena

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:479202>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Elena Salaj

Usmeni iskazi stanovnika mjesta Sigetac o sjećanjima na mladost

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, lipanj 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Elena Salaj

Matični broj: 0009065089

Usmeni iskazi stanovnika mjesta Sigetac o sjećanjima na mladost

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost/Povijest

Mentor: prof. dr. sc. Estela Banov

Rijeka, lipanj 2017.

SADRŽAJ

1.	Uvod	5
2.	Usmena povijest	6
3.	Važnost usmenosti u istraživanju i suvremena etnografska praksa	8
4.	Pričanje o životu	10
4.1.	Znanstveni pristupi pričanjima o životu	10
4.2.	Kakav je odnos biografskoga i povijesnoga vremena?	13
4.3.	Sjećanje i odnos stvarnosti i mašte	14
5.	Seljačka kultura	16
6.	Život na selu	16
7.	Identitet seoske zajednice	19
8.	Mladost– objektivno iskustvo i subjektivan doživljaj	20
9.	Sigetac	21
10.	Provedba terenskoga rada	24
11.	Mladost kazivača	30
11.1.	Mladost u mjestu odrastanja	30
11.2.	Obaveze u mladosti	32
11.3.	Usklađivanje različitih poslova s društvenim životom	35
11.4.	Važnost roditelja u mladosti	36
11.5.	Kako je došlo do braka?	39
11.6.	Okupljanja mladih u selu	41
11.7.	Okupljanja izvan sela	47
11.8.	Služenje vojnoga roka	49
11.9.	Razlikovanje života djevojke od života mlade udane žene/mladića od života mladog oženjenog muškarca	54
11.10.	Položaj djevojki i mladića u zajednici	55
12.	Zaključak	57
13.	Sažetak	59
14.	Ključne riječi	61
15.	Popis literature i izvora	62
16.	Prilozi	65
16.1.	Okvirna pitanja postavljena kazivačima i kazivačicama:	65
16.2.	Zvučni zapisi kazivača	65

16.3. Fotografije 66

Mladost je nešto što imaju samo mladi i što cijene samo stariji.

Agnar Mykle

1. Uvod

Često je tema razgovora između mojih baka, pokojnih djedova i mene bila mladost. Uvijek su govorili kako im je bilo teško dok su bili mladi, mnogo su morali raditi kako bi pomogli svojim roditeljima, braći i sestrama. Njihova se mladost uvelike razlikovala od moje koju sada proživljam. Što se promijenilo? Naime, ja ne moram kao moje bake voditi krave i svinje na pašu, niti ručno kositi žito, niti brati konoplju i lan te ih namakati u potoku Subockoj. Niti mladići iz sela kao moji pokojni djedovi moraju raditi kao što su oni nekada - ručno sijati kukuruz i pšenicu, odlaziti u kiriju... Dakle, način života se promijenio. Nije ni selo kao što je nekada bilo. Seljačke ruke pune žuljeva zamijenili su strojevi, obitelji sa sela više nemaju mnogo članova, ne sije se konoplja niti lan, nema čijanja perja ni perušanja kukuruza, ne odlazi se u kiriju. Mladići nemaju obavezu služiti vojni rok. Nastupilo je drugo vrijeme; njima na neki način strano. Međutim, postojala je svijetla strana njihove mladosti. Naime, uvijek su pronašli vremena za društvo, kako bi se barem nakratko odmaknuli od poslova i briga. Ovaj će rad prikazati kratak pregled teorijskih radova vezanih za usmenu povijest, pričanje o životu, usmenost, povijesno i biografsko vrijeme te sjećanje i odnos stvarnosti i mašte, seljačku kulturu, identitet seoske zajednice i mladost – objektivno iskustvo i subjektivan doživljaj. Nakon toga će uslijediti promišljanja o mjestu mladosti u osobnome iskustvu pojedinca, kratak prikaz povijesti sela Sigetac te prikaz terenskoga rada.

Kako selo svake godine ima sve manje stanovnika, želja mi je zabilježiti sjećanja pojedinih svojih sumještana o mladosti kako bi ona ostala živa, barem

na papiru te kako bi potomci Sigečana mogli imati uvid, nakon mnogo godina, u mladost svojih predaka koja nije bila laka, ali je bila ispunjena i lijepim trenucima.

Zahvaljujem profesorici Esteli Banov koja je prepoznala moje zanimanje za ovu temu te ju odobrila za temu diplomskoga rada. Također, zahvaljujem svojim roditeljima, bratu i sestri, bakama te zaručniku koji su mi bili velika potpora tijekom moga studijskog obrazovanja. Ovaj rad ne bi bio moguć bez kazivača, mojih sumješтана: Ane Kirin, Đure i Kate Jerković, Ivana i Ljube Mađar, Ivana Salaja te Tome Šaguda koji su pristali govoriti o svojoj mladosti te im zahvaljujem i ovim putem.

2. Usmena povijest

Istraživanja kvalitativne prirode su sve prisutnija u svijetu istraživanja. Ona nam pomažu u shvaćanju i objašnjenju značenja ljudskog ponašanja u određenim situacijama, a promatraju i značenje zanimanja sudionika i način na koji oblikuju događaj. Usmena povijest pripada kvalitativnim istraživanjima, a začeci njene upotrebe sežu u XIX. stoljeće (Nagy Varga 2012: 110). Sve prisutnija, usmena povijest je metoda povijesnoga dokumentiranja unutar koje istraživač putem intervjua doznaje o vremenu koje istražuje (Nagy Varga 2012: 108). Ona je nezaobilazan izvor za povijest XX. stoljeća (Leček 2001: 153). Njome uloga pojedinca (koji pripada bilo kojem društvenom sloju) u prošlosti dobiva na važnosti te se istražuje njegov stav neovisno o politici ili bilo kojoj drugoj društvenoj sastavnici. Pozornost se usmjerava na sakupljanje podataka o određenim prošlim događajima koji nisu zapisani. Osim intervjua, ova metoda sadrži i snimanje te transkribiranje iskaza svjedoka o određenim događajima. To pridonosi posebnom pogledu na te događaje. Svjedok se prisjeća događaja te govori o njemu. Istraživač surađuje sa sudionicima događaja te saznaje njihova iskustva i osjećaje koji su rezultat toga događaja. Usmenom poviješću u središte

dolazi svakodnevni život običnoga, malog čovjeka, a na površinu prodiru individualne vrijednosti i radnje koje su oblikovale prošlost, a koje imaju velik utjecaj i na sadašnjost. Paul Thompson, jedan od prvih znanstvenika koji su oblikovali metodu usmene povijesti, smatra kako usmena povijest omogućuje malim ljudima da svojim riječima opišu povijest te da daju svoj udio u oblikovanju povijesti (Nagy Varga 2012: 109).

Usmena povijest je različita od tradicionalne povijesti. Naime, ona ne proučava pisane povijesne izvore već je usmjerena na usmene iskaze svjedoka te njihovo sudjelovanje u prošleme događaju i kako je događaj utjecao na njega. Ova je metoda primjenjiva u znanostima poput antropologije, arheologije, folkloristike, povijesti i sociologije, ali i u drugim znanostima koje su usmjerene na iskustva specifičnih društvenih skupina (primjerice radnika, nacionalnih manjina, žena...) (Nagy Varga 2012: 111). Podrazumijeva i interdisciplinarnost te jedinstvenost u znanstvenome instrumentariju (Dukovski 2001: 158). Upotrebom usmene povijesti, povjesničari smatraju kako mogu biti sposobni razumjeti ljudska iskustva iz prošlosti (Nagy Varga 2012: 111).

Metoda usmene povijesti ima prednosti i nedostatke. Neke od prednosti su sljedeće: prikladnost metode za istraživače koje zanima suradnja s pravim osobama (a ne upotreba statističkih podataka za istraživanje), ona je metoda koja odgovara interesu istraživača, prikupljanje sjećanja u prirodnim okolnostima što dovodi do stvarne, životopisne slike područja iz kojeg je svjedok, važnost jezika koji upućuje na uključenost svjedoka u neki događaj, mogućnost svakoga da upotrijebi ovu metodu, očuvanje usmenih vrijednosti, tradicija, navika i iskustva koje doprinose obogaćivanju sljedećih generacija (Nagy Varga 2012: 112). Metoda dopušta slobodu izričaja domaćega jezika ili dijalekta zbog njegove semiotičke vrijednosti (Dukovski 2001: 158). Iako metoda obiluje prednostima, potrebno je naglasiti i nedostatke. Naime, ova metoda nema uporište u pisanim izvorima, ne može pružiti objektivni pristup, istraživače se karakterizira kao

pristrane i subjektivne, istraživač ulaže mnogo vremena u svoje istraživanje (intervjuiranje, ponovno slušanje intervjuja, digitaliziranje, transkribiranje te dvostruko provjeravanje) (Nagy Varga 2012: 112), problem valjanosti i pouzdanosti, ograničenost sjećanja, utjecaj kontakta istraživača i svjedoka na istraživanje i potreba za usporedbom sjećanja s pisanim izvorima (Nagy Varga 2012: 113). Iako postoje i prednosti i nedostaci ove metode, ona je ipak hvalevrijedna jer je usmjerena na pojedinca i njegova sjećanja koja pridonose oblikovanju pojedinačne vlastite povijesti.

3. Važnost usmenosti u istraživanju i suvremena etnografska praksa

Usmenost je počela biti proučavana iz više perspektiva krajem sedamdesetih godina prošloga stoljeća i to iz povijesne, suvremene, lingvističke i filozofske perspektive. Povijesna perspektiva nalaže postavljanje pitanja odbacivanja usmenih sredstava komunikacije u korist pismenih. Suvremena pak postavlja pitanje odnosa izgovorene riječi i pisanoga teksta. Lingvistička perspektiva promatra stanje strukture govorenoga jezika kada se pretvori u pisani artefakt, a filozofska perspektiva je usmjerena na pitanje usmene komunikacije kao sredstva usmenoga stanja uma (Havelock 2003: 35). Iako je u prošlosti bila izuzetno važna, sve više ustupa mjesto pismenosti jer se većina govorenoga zapisuje, a to je omogućeno razvojem civilizacije u prošlosti. Danas akustički medij nije sposoban biti samostalni nositelj komunikacije u suvremenome svijetu (Isto: 46).

Suvremeno etnografsko pismo posjeduje izraz sadržan od različitih disciplina što ukazuje na postojanje etnografije između profesionalnoga znanja i osobnoga iskustva. Discipline poput antropologije, etnologije i folkloristike se bave proučavanjem različitih društvenih zajednica, običajima istih i oblika društveno-govornog ponašanja. Ti predmeti proučavanja stvaraju diskurs koji se

mogu okarakterizirati da su autobiografsko-znanstvene prirode.¹ Diskurs etnografske prakse odobrava prisutnost priča o određenim razdobljima iz života autora-istraživača tijekom stručnoga opisa ili tumačenja društvenih pojava. Drugim riječima, dolazi do supostojanja akademskoga diskursa s biografijom znanstvenika koji je istraživač-pisac-autor; priče o različitim kulturama i oblicima društvenoga života supostoje s osobnim pričama izvođača antropološke i etnografske prakse (Velčić 1991: 163). Naizgled dva suprotna smjera, ali se u ovome kontekstu izvrsno nadopunjuju jer tekstovi u koje su, osim znanstvenosti, utkani i osjećaji iz kojih zrači toplina, itekako privlačni čitateljima i slušateljima. U nas su primjer autorice takvih tekstova znanstvenice Maja Bošković-Stulli te Dunja Rihtman-Auguštin koje unose osobno pripovijedanje unutar svojih znanstvenih tekstova (Isto: 164).

Nerijetko istraživači unutar svojih izlaganja na znanstvenim skupovima iznose osobne priče. Naime, one su dokaz istraživanja koje je proveo istraživač unutar određene društvene zajednice. Takve su priče okarakterizirane lakom pamtljivošću i prepričavanjem. Teorija ne pruža dovoljno u područjima antropologije, etnografije i folkloristike te je od izuzetne važnosti osobno iskustvo istraživača i njegovo sudjelovanje u društvenoj stvarnosti koju istražuje. Međutim, važno je imati i dokaze o sudjelovanju kako bi mogao potvrditi vjerodostojnost onoga što čitatelji čitaju (Velčić 1991: 165).

Osobne priče ne zauzimaju sporedno mjesto unutar etnografske prakse već postaju neraskidivom sastavnicom znanja, ali i predstavljaju autoritet po pitanju teorije; diskurs znanja sadrži i teoriju i praksu (Velčić 1991: 166-167).

¹Autorica Velčić navodi termine *etnografski diskurs*, *etnografsko pismo*, *etnografska praksa* upotrebljava za očitovanje raznorodnog znanja koje je prisutno u područjima nekoliko društvenih disciplina u čijem je središtu zanimanja čovjek. Te društvene discipline su sljedeće: etnologija, folkloristika, kulturna antropologija i sociolingvistika. Autorica želi ukazati na dodirne točke tih disciplina pomoću gorenavedenih termina. Preuzeto: Mirna Vlečić: *Otisak priče: intertekstualno proučavanje autobiografije*, August Cesarec, Zagreb, 1991., 162. str.

4. Pričanje o životu

4.1. Znanstveni pristupi pričanjima o životu

Sintagmu *pričanje o životu* prva je u nas upotrijebila hrvatska znanstvenica Maja Bošković-Stulli te se prva počela baviti istraživanjem takve vrste kazivanja. O *pričanju o životu* je pisala u knjizi *Usmeno pjesništvo u obzoru književnosti* iz 1984. godine. U takvome je kazivanju prisutna usmjerenost na sjećanje na događaje koji su se uistinu dogodili kazivačima, njihovim bližnjima ili pak na prepričavanja dogodovština njihovih predaka. Postoje različiti termini za *pričanje o životu*: *pričanje o sjećanjima*, *priče iz života* i *pričanje iz života*. Stvarni događaji su temelj *pričanja o životu*, a od velikih povijesnih događaja ih dijeli odsutnost konkretnoga i pouzdanoga uzorka. Nadalje, ova vrsta kazivanja se približava tipu fikcionalne naracije jer svoje temelje ima u nezapisanome koje proizlazi iz društvene perspektive. Isto tako, granica koja je dijelila stvarnost i maštu nestaje, a to pridonosi nadržastanju dokumentacijske uloge *pričanja o životu* (Bošković-Stulli 1984: 314-338).

Znanstvenica Jelena Marković u knjizi *Pričanja o djetinjstvu: život priča u svakodnevnoj komunikaciji* detaljno objašnjava termine *osobne pripovijesti*, *pripovijesti o osobnome iskustvu*, *pričanje o životu*, *životna povijest* i *životna priča*. Ona ističe kako je složeno odvojiti *osobnu pripovijest* i *pripovijest o osobnome iskustvu* na razini osobina te teorijskoj osnovi. Dok *osobna pripovijest* zadobiva retoričke osobine (ponovljivost obrazaca), za *pripovijest o osobnome iskustvu* nije nužno ponavljanje obrazaca, a u njemu se povezuju fokalizator (s njegovog mjesta se pripovijeda) te odnos priče i događaja na koji se ta priča odnosi.

Pričanje o životu usmjerava na međudjelovanje i isprepletenost nekoliko životnih priča dok se *životna priča* odnosi na granicu vlastita te tuđa iskustva, a i naglašava sebstvo (Marković 2012: 101, 123). Unutar *pričanja o životu* se

isprepliće više uloga: estetska, psihološka, socijalna i zabavna. One pridonose održavanju međuljudskih odnosa (Bošković-Stulli 1984: 331). Kod ovoga se oblika javlja problem dokumentarnosti, a Beneš smatra kako se individualno pričanje sastoji od zbilje, ali i namjernog ili nenamjernog izmišljanja, a upravo taj spoj stvarnosti i mašte određuje dokumentarnost toga pričanja (Bošković-Stulli 1984: 335).

Marković u svojoj knjizi *Pričanja o djetinjstvu: život priča u svakodnevnoj komunikaciji* ističe nekoliko postupaka koje je upotrebljavala pri svome terenskom istraživanju o pričanjima o djetinjstvu, a koje su joj pomogle da dobije uvid u svoja, ali i sugovornikova iskustva i sjećanja. Ovdje ću spomenuti one koje sam i ja upotrebljavala u svome istraživanju, a to su naknadno bilježenje prirodnih govornih situacija prema sjećanju (promatranje sudjelovanjem) i intervju kao glavni postupak pomoću kojeg sam provela istraživanje. Unutar naknadnoga bilježenja prirodnih govornih situacija prema sjećanju (promatranje sudjelovanjem) istraživač treba bilježiti rekonstrukcije i opisivati situacije u kojima je bio sudionik (Marković 2012: 21). Svjestan je kako sugovornici opuštenije govore o svome životu ako se razgovor ne bilježi ni na koji način, a ukoliko je situacija drugačija, u sugovornikovom se govoru može primijetiti nesigurnost i nervoza.

Usmenost predstavlja primarnu osobinu pričanja te podrazumijeva cjelovitost usmenih tekstova (koji se u znanstvenim pojavljuju u obliku zapisane usmenosti, a pozivaju se na snimljeni zvučni dokument) koji uklanjaju nedostatke postupaka u kojima kontekst i tekst rekonstruiraju (Marković 2012: 28). Dakle, bilješke nisu dovoljne za nastanak kvalitetnoga istraživačkog rada; potrebni su i zvučni zapisi koji doprinose autentičnosti jer to potvrđuje bilješke nastale tijekom ili nakon razgovora. Upotreba samo ovoga postupka zahtijeva dulje razdoblje što ne ide u prilog samome istraživaču jer ima ograničeno vrijeme u kojemu treba provesti istraživanje, a ne želi svoje istraživanje temeljiti

na nametanju koje bi ukazalo na njegovu neprofesionalnost; potrebno je istinsko promatranje sudjelovanja (Marković 2012: 29).

Sljedeći je postupak intervju, a Marković je tijekom svojih istraživanja provodila strukturirane i polustrukturirane intervjuje. Nadalje, za neka je istraživanja imala unaprijed pripremljena pitanja, a za neka nije. Brojni izlasci na teren su pridonijeli iskustvu koje ju je naučilo kako razgovore sa sugovornicima treba učiniti što ugodnijima i spontanijima (Marković 2012: 31). Istraživač treba ustrajati na poticanju sugovornika u razgovoru, a često su poticaji usmjereni na sjećanja povezanim s promjenama koje su doživjeli i sugovornik i sam istraživač. Ponekad je teško motivirati sugovornika na razgovor, a i sam istraživač može biti razočaran jer razgovor ne ide u smjeru u kojemu je istraživač očekivao.

Lingvist William Labov je isticao kako informant, potaknut asocijativno bogatim pitanjima o važnijim događajima, djelomično ponovno proživljava događaj i nije sposoban upravljati svojim govorom kako bi to inače mogao pri intervjuu „licem u lice“ (Marković 2012: 33). U intervjuima je došlo do dijeljenja iskustva i sjećanja istraživača i sugovornika što je uvjetovano ljudskošću i toplinom i to postaje nezaboravnim dijelom čovjekova života. Istraživač je ujedno i kazivač i pripovjedač (Isto: 35).

Maja Bošković-Stulli smatra kako je *pričanje o životu* književni i usmenoknjiževni oblik koji unutar sebe sadrži i povijesnu sliku koja upućuje na usmenu povijest koja je *povijest iz usta naroda*. Ova su iskustva pojedinaca dijelovi velike povijesti koja bi bez tih pojedinosti odozdo ostala samo suhi kostur (Bošković-Stulli 1984: 358). Kao osobine pričanja o životu koji upućuju na taj oblik kao vrstu suvremene usmene književne proze navodi: prirodnu sredinu u kojoj se taj oblik pojavljuje, subjektivnost, osobni karakter, kratko trajanje, usmjerenost na iskazivanje dijela stvarnih događaja iz života, odsutnost objektivne dokumentarnosti, moguću prisutnost mašte, osnovnu književnu

strukturu te nepostojanje jednakosti s tradicijom i motivima klasičnih vrsta usmene književnosti (Bošković-Stulli 1984: 359).

Životna povijest se uglavnom ističe kao biografski model sličan biografiji, osobnoj i usmenoj povijesti, a ima poveznicu i s *životnom pričom* zbog društvenih, osobnih i povijesnih osobitosti. Važno je naglasiti kako iskazi o životu ne podrazumijevaju samo neke važne događaje iz nečijega života već i one događaje koje pripadaju svakodnevicu (Marković 2012: 123-128).

U iskazima kazivača ponekad možemo razaznati nostalgiju. Ona je osjećaj koji povezuje prošlost i sadašnjost, ali i osobno i kolektivno (Marković 2012: 303). Kada je nostalgična, osoba razmišlja o prošlosti, ali lijepim i ugodnim situacijama koje su obilježile tu prošlost i za koje bi htjele da se vrate. Unatoč tome što je nostalgija osobni osjećaj, ne može se poreći kako ona u većini slučajeva ima ideološku i političku osobinu. Ono što najviše karakterizira nostalgiju jest traganje za prošlošću koju karakterizira jednostavnost i stabilnost. Naime, nostalgija pruža bijeg u prošlost zbog sadašnjosti u kojoj se osoba ne snalazi (Isto: 308).

4.2. Kakav je odnos biografskoga i povijesnoga vremena?

Mirna Velčić u knjizi *Otisak priče: intertekstualno proučavanje autobiografije* smatra kako pripovijest u životu pojedinca aktualizira vremenitost koje sadrži dva vremena – biografsko i povijesno vrijeme. Biografsko vrijeme je ono koje ima svoj početak i kraj dok povijesno vrijeme nadilazi svaki pojedini početak i kraj (Velčić 1991: 79). Ističe i ulogu kazivača u iskazivanju prošlih događaja iz svojega života. Naime, kada govori o proživljenim događajima, on ih slaže kronološki i među njima uspostavlja uzročno-posljedičnu vezu (Isto: 126). U sebi stvara slagalicu koju je moguće složiti jedino uz pomoć svojih sjećanja. Vremenska je točka pri pripovijedanju često proizvoljna, čak i onda kada se kazivaču postavi pitanje s točno određenim

vremenom o kojemu bi trebao pripovijedati. Izostajanjem navođenja godina je istaknuta subjektivnost vremena. Djela koja postoje u okvirima znanosti nerijetko sadrže određene vremenske točke, a to ne pronalazimo u osobnoj povijesti. Naime, osobna je povijest bogata međusobno povezanim iskustvima, a često su vremenske točke neodredive. Na vremenski slijed pojedinca utječu i unutarnji i vanjski čimbenici. Znanje o vremenu poprima oblik vizije ukupnosti vremena sastavljene od isječaka koje se uklapaju u vremenski odnos osjećajem onoga što je prethodilo i onoga što je uslijedilo. Kada kazivač u iskazu izgovori godinu kada je nešto proživio, to je dokaz da želi potvrditi vjerodostojnost svoga iskaza. Često navodi i mjesto, odnosno prostor u kojem se odvio neki događaj što pridonosi rekonstrukciji samoga proživljenoga događaja. Isto tako, prostor upućuje kako je nešto bilo prije, a kako je u sadašnjosti; naglašava se razlika prošlosti i sadašnjosti, ukazuje se na to kako vrijeme prolazi.

Kada kazivač govori o proživljenim događajima u određenim trenucima, ti trenuci postaju nedokučivi jer subjekt ne može nadzirati vlastitu zbilju. Vlastita sadašnjost više nije prisutna; kazivač ne može izaći iz svoje sadašnjosti kako bi razmislio ima li njegov iskaz dobar raspored, odnosno je li smislen (Velčić 1991: 109).

4.3. Sjećanje i odnos stvarnosti i mašte

Antropologija, povijest i psihologija su znanosti koje se bave i sjećanjem. Dok antropologija i povijest proučavaju sadržaje sjećanja, psihologija je usmjerena na procese sjećanja. Antropologija i povijest nalažu kako na individualna sjećanja utječu različiti socijalni čimbenici. Francuski sociolog Maurice Halbwachs, utemeljitelj teorije o kolektivnome pamćenju istaknuo je važnost socijalizacije kao procesa zbog kojeg pojedinac može izraziti svoju pripadnost određenoj zajednici (Vukušić 2005:100). U početku istraživanja kolektivnoga pamćenja, osim Halbwachsa, tom su se tematikom bavili i Jan

Assman, Peter Burke, Paul Connerton i Marie-Clare Lavabre (Vukušić 2005: 100-101).

Postoji više čimbenika koji nama istraživačima pomažu pri zaključivanju je li kazivačev iskaz vjerodostojan (Velčić 1991: 17). Naime, kada kazivač govori o svome iskustvu, znamo kako je on sudjelovao u događaju o kojemu je riječ ili pak da njegov pogled ovisi o stvarnim zgodama kojima je on bio neposredni ili posredni svjedok. Isto tako, pri govorenju iskaza, mi čujemo i vidimo kazivača; dobivamo uvid u njegove mimike, geste, ton, intonaciju i ostale vrednote govorenoga jezika. U mome istraživanju, nekoliko je kazivača pokazalo i fotografije iz vremena o kojemu su govorili, što također pridonosi istinitosti iskaza. Na taj način istraživači registriraju da se ono što je kazivač izgovorio, doista dogodilo.

Kako su etnografi stručnjaci koji mnogo vremena provedu na terenu i susreću se s različitim ljudima s kojima imaju intervju, oni mogu ispitivati i osobe koje su u isto vrijeme sudjelovale u istome događaju. Njihova je pozornost usmjerena na pronalaženje odgovora kako se istina jednoga čovjeka dokazuje u odnosu na istinu drugoga čovjeka i može li se na temelju nekoliko priča stvoriti cjelovita priča zajednice kojoj više osoba pripada (Jambrešić Kirin 1995: 175). Iako se dobiva dojam kako postoji samo jedna istina i jedno gledište s kojega se može sagledati neki događaj, subjektivnost kazivača, ali i interpretacija samoga istraživača dovode do pitanja postoji li odnos stvarnosti i mašte pri kazivanju o sjećanju.

Rezultat procesa pretvorbe iskustva u jezik prolazi kroz usustavljanje jer se popunjava ono što nedostaje, a nesmisleno naizgled postaje smisleno. To ukazuje kako ne postoji izravna povezanost kazivača i sudionika te kako se ne zrcale jezična i izvanjezična zbilja. Predmet su kazivanja i ljudi i događaja što Velčić dovodi do zaključka kako je stvarnost osnova na kojoj se temelji kazivanje o vlastitome iskustvu (Velčić 1991: 20-29).

5. Seljačka kultura

Prema Dunji Rihtman-Auguštin, narodna je kultura kultura seljaka i nižih društvenih slojeva u nas; to je kultura svakodnevnoga života seljačkih zajednica u karakterističnim regionalnim i nacionalnim povijesno-ekonomskim uvjetima (Rihtman-Auguštin 1984: 16-17). Antun Radić je seljačku kulturu smatrao izuzetno složenom strukturom. Naime, on je svojom *Osnovom za sabiranje i proučavanje građe o narodnome životu* udario temelje modernome pristupu etnologije u Hrvatskoj (Rihtman-Auguštin 1984: 68). *Osnova* je detaljno razrađen upitnik za istraživanje seoskoga života, sadrži velik broj pitanja i potpitanja vezan za svako područje svakodnevnoga seoskog života. Ona je i temelj na kojemu je nastala opsežna građa o seoskome životu, kako Hrvatske, tako i ostalih država nekadašnje Jugoslavije (Rihtman-Auguštin 1984: 68). Radićevim se djelom nastojala potvrditi vrijednost kulture hrvatskih seljaka kao kulture koja treba biti ravnopravna s ostalim kulturama (Vitez et al. 2016: 20). Prema pretisku izdanja *Osnove* iz 1897. godine, *Osnova* se sastoji od tri dijela. Prvi dio nosi naslov *Priroda (narav oko čovjeka)*, drugi *Životne potreštine*, treći dio – prvi dio *Narodno srce*, drugi *Narodna duša* i treći *Narodna pamet*. Pri kraju knjige, nalaze se poglavlja *Način sabiranja građe o narodnom životu* i *Proučavanje građe o narodnom životu* (Radić 1997).

6. Život na selu

Postoji više definicija sela. Ono je kolektivna tvorevina koju karakteriziraju solidarnost i suživot. Ima i ulogu zaštite onih koji žive unutar njegovog prostora (Defilippis 2005: 43). Ono je manje naselje koje se smjestilo u nekontinuirano socijalno organiziranom prostoru, nema potpunu razvijenu podjelu rada, a u njemu prevladava poljoprivredno stanovništvo (Defilippis 2005: 162).

Neizostavan je dio života na selu zasigurno poljoprivreda. Poljoprivreda je osnovna ekonomska djelatnost hrvatskih seljaka (Čapo Žmegač 1998: 56). Kada se čovjek na selu bavi poljoprivredom, podrazumijeva se njegova velika angažiranost u tome. Za seljaka, zemlja je osnovni prirodni uvjet i glavno proizvodno sredstvo; imati zemlju u posjedu bila je osnovna društvena vrijednota, ali i osnovni čimbenik socijalne organizacije (Šuvar 1988: 71). U poljoprivredne radove ubrajamo hranidbu bilja, okapanje, sisanje i zaštitu, a oni se izvršavaju pomoću različitih oruđa (Defilippis 2005: 44). Seljak ulaže mnogo truda u svoj rad na zemlji, a glavni čimbenik o kojem ovisi kakav će biti urod jest zasigurno vrijeme. Tijekom cijele godine seljak prati sve prirodne pojave kako bi se mogao prilagoditi, a tako i određuje vrijeme kopanja, oranja i sisanja (Defilippis 2005: 163). Naime, ukoliko je godina sušna ili izrazito vlažna, urod neće biti zadovoljavajući, a seljaku će biti teško prehraniti svoju obitelj. Seljak se bavi ratarstvom, poljodjelstvom i stočarstvom. Seoske žene imaju vrt u kojemu uzgajaju brojne vrtne kulture koje služe kao prehrana u njihovim domaćinstvima (Gavazzi 1993: 67).

Ruralne se sredine uvelike razlikuju i to u više aspekata: sredstvima za proizvodnju i tehnologiji, stupnju podjele rada, oblicima društvenih međudjelovanja, društvenim organizacijama, društvenopsihičkim osobinama, prostoru i vremenu (Šuvar 1988: 68).

Obitelj je važna za svakoga pojedinca u selu. Ona je osnovna socijalna grupa u kojoj je organiziran proces proizvodnje i potrošnje; odnosi i kontakti su njegovani (Šuvar 1988: 77). Sociolozi Sorokin, Zimmerman i Galpan tvrde kako su uloge obitelji sljedeće: reprodukcija, podizanje i uzdržavanje potomaka, odgoj i obrazovanje mladih, uvođenje članova u šire društvo, zaštita članova od neprijatelja i bilo kakve opasnosti te briga za stare i nemoćne članove (Šuvar 1988: 77). Seljačka obitelj je proizvođačka i privatnovlasnička jedinica u kojoj je važno gospodarstvo kao sredstvo i uvjet za proizvodnju (First 1981: 37). Ono što svakako odlikuje seosku obitelj jest veća povezanost članova u proizvodnji,

potrošnji, ali i međusobnoj solidarnosti (Šuvar 1988: 78). Ruža First navodi i tumači nekoliko uloga obitelji na selu. Ekonomska se uloga odnosi na proizvodnju i potrošnju (First 1981: 54). Naime, svi su članovi seljačke obitelji bili dio radne snage koja je obavljala različite poslove na selu, bilo vezane za zemlju, staju ili kuću – djeca i stariji su sudjelovali u tim poslovima (Cifrić 2003: 96). Međutim, u obzir se uzimala i sposobnost pojedinih članova obitelji, posebice djece i starijih. Djeca su se, tijekom odrastanja, postupno pripremala za preuzimanje poslova; mladići za preuzimanje muških, a djevojke za preuzimanje ženskih poslova (Isto: 57). Reproductivna se uloga odnosi na reprodukciju seoske obitelji unutar braka. Djeca su nasljednici, ali i radnici posjeda. Predstavljaju radnu snagu, a od njih se očekuje da pripomognu u daljnjem razvoju i opstanku gospodarstva (Isto: 69). Odgojna je uloga također važna, iako su nositelji bake i djedovi te starija braća i sestre jer su oni pazili na malu djecu dok su njihovi očevi i majke radili na polju. Iz toga je razloga bio prisutan nedovoljno razvijen emocionalni odnos između roditelja i djece (Isto: 80). Socijalizacijska je uloga obitelji važna jer je obitelj ta koja uključuje člana svoje obitelji (kao pojedinca) u razvojna kretanja društvene grupe ili zajednice u kojoj se nalazi (Isto: 87). U seoskim je obiteljima istaknuta uvjetovanost procesa socijalizacije potomaka proizvođačko-potrošačkom ulogom obitelji poljoprivrednika. Sudjelovanjem djece u poljoprivrednim poslovima, roditelji socijaliziraju svoje potomke (Isto: 90). U tome nastaje i razlikovanje po spolu – dječaci muške poslove uče od očeva i djedova, a djevojčice ženske poslove od majki i baka (Isto: 90). Zaštitna i skrbnička uloga podrazumijeva fizičku zaštitu pripadnika obiteljske zajednice te zaštitu materijalnih dobara i obiteljske imovine od opasnosti. Osim navedenog, zaštita i skrb se odnose i na zaštitu obiteljske baštine te brigu o članovima obitelji – skrb starije generacije za mlađu i obrnuto (Isto: 91). Rekreativna se uloga odnosi na pojedinčevo provođenje slobodnoga vremena izvan, ali i unutar svoje obitelji. Na taj način on izvršava svoje obaveze i interese (Isto: 99).

Prema Milovanu Gavazziju, područje u kojemu se nalazi selo Sigetac, pripada panonskoj kulturi u kojoj dominiraju ratarstvo te pretežno stajsko stočarstvo (Čapo Žmegač 1998: 10). Ratarstvo podrazumijeva obradu zemlje plugom te uzgoj žitarica (pretežno kukuruz i pšenica), ali i krmnog bilja kojim se hranila stoka. Od stoke se najviše uzgajala krupna stoka od koje se gnoj upotrebljavao za veću plodnost zemlje. Ta je stoka imala više uloga; ona je teglila različiti teret, od nje se dobijala koža, meso i mliječni proizvodi. Međutim, uzgajale su se i manje životinje: kokoši, patke, guske od kojih se dobivalo meso, jaja i perje (Isto: 65). Često su seljani slali svoju djecu da čuvaju stoku na ispaši, ali su neki svoju stoku povjeravali čordašima, pastirima koji su svako jutro prikupljali stoku više seljaka iz istoga sela te ih vodili na ispašu udaljeniju od sela i vraćali ih navečer njihovim vlasnicima (Gavazzi 1993:66). Sirovina od koje se izrađivala odjeća bio je lan. Od lana se izrađivalo platno koje je bilo kućne radinosti. Od obuće su se nosili opanci ili čizme (Isto: 10).

7. Identitet seoske zajednice

Od latinske riječi *identitas* dolazi riječ *identitet*. Ona znači istost, kvalitetu identičnoga. Identitet može biti individualni i kolektivni. Individualni je onaj koji ima pojedinac, a kolektivni identitet se odnosi na određenu zajednicu, socijalnu grupu i društvo (Jurčević 2004: 329). Prema Ivanu Cifriću, identitet je pojedinca bio utemeljen na identitetu kolektiva (obitelji, sela), a identitet kolektiva se temeljio na identitetu tradicije (Cifrić 2003: 104). I na selu postoji osjećaj identifikacije sa svojom zajednicom. Na razini sela postoje brojni elementi identifikacije iz koje proizlaze i česte komunikacije članova u sadašnjemu životu. Osjećaj zajedništva na razinama višim od seoske može biti temeljen na nekim od sljedećih osnova: prostorno-geografskoj, gospodarsko-kulturnoj, vjerskoj, etničkoj i povijesnoj. Osjećaj pripadnosti zajednici koja je šira od seoske ne potire osjećaj pripadnosti seoskoj zajednici (Vitez et al. 2016:

291). Pod pojmom višeslojni ili mnogostruki identitet podrazumijevamo kako pojedinac ili skupina mogu istovremeno pokazati pripadnost većem broju zajednica (Vitez et al. 2016: 291). O kontekstu ovisi na koju će se od identifikacija pozvati pojedinac (Vitez et al. 2016: 292). Seoska identifikacija je važna jer se zasniva na različitim elementima. Naime, seoska je zajednica društvo u kojemu se svi poznaju radom i iskustvom; to je zajednica u kojoj su ujednačeni i kultura i jezik te se u njoj odvija neposredna komunikacija njenih članova (Vitez et al.: 292).

U ovome je radu naglasak na individualnom, subjektivnom identitetu kazivača jer se nastoji dobiti individualna slika proživljene mladosti svakoga kazivača. Kako je već navedeno, svaki je kazivač individualna ljudska jedinka koja iz vlastite perspektive kazuje o doživljajima iz vlastite mladosti koja se odvila prije nekoliko desetljeća i upravo su individualni, proživljeni doživljaji iz mladosti ono što čini individualni, subjektivni identitet kazivača u ovome kontekstu. Međutim, ti individualni identiteti su bliski. Naime, ta se bliskost očituje u broju članova obitelji, obavljanju različitih poljoprivrednih poslova, odlascima na zabave i drugim oblicima druženja i na temelju te bliskosti se gradi kolektivni identitet koji je, kao i individualni, važan u životu pojedinca.

8. Mladost– objektivno iskustvo i subjektivan doživljaj

Mladost je dio čovjekova života. Ona je dinamična, prožeta nemirom, traženjem, uzbudljivošću te poteškoćama unutar društva, obitelji i škole (Szenmartoni 2007: 5). Potrebno je složiti se sa činjenicom kako se današnja mladost uvelike razlikuje od mladosti naših baka i djedova, s velikim naglaskom na mladost provedenu na selu koje je zahtijevalo određeni angažman u obavljanjima različitih poslova, kako onih kućanskih (djevojke), tako i poljoprivrednih (uglavnom mladići). Nekada, ali i danas, svijet mladih se može promatrati kao dio složenoga i heterogenoga društva koje unutar sebe sadrži

različite čimbenike koji utječu na oblikovanje opredjeljenja, ponašanja i stavova.² Međutim, svrha ovoga rada nije dati sociološku sliku mladih već nakon provedenoga istraživanja dobiti subjektivnu sliku kazivača o svojoj mladosti. Ta se subjektivna slika mladosti sastoji od individualnih doživljaja jer je u ovome kontekstu svaki od kazivača individualna ljudska jedinka koja progovara kako je ona proživjela svoju mladost.

U ovome je istraživanju naglasak na osobnome iskustvu pojedinaca o vlastitoj mladosti koja se odvila u prošlosti te njihovim autobiografskim iskazima. Neki su od njih u nekoliko navrata tijekom razgovora isticali kako je njihova mladost bila drugačija od mladosti današnjih generacija te kako su trebali uložiti mnogo truda kako bi stekli nešto i mogli živjeti jer su bili iz siromašnih obitelji.

9. Sigetac

Putujući iz smjera Stare Subocke prema Plesmu postoji malo raskrižje, a cesta udesno vodi u selo Sigetac. Nalazi se u Sisačko-moslavačkoj županiji, u općini Grada Novske, ali pripada lipovljanskoj župi Svetoga Josipa. Selo je dobilo naziv prema umanjenci mađarske riječi *sziget*, odnosno *sigetac* (hrv. *otok*, umanjenica *otočić*). Naime, početak sela se nalazi uz potok Subocku koji se u prošlosti često izlijevao, a početak sela je izgledao poput otoka koji je bio nepoplavljen pa otuda i naziv Sigetac (Gračaković 2015: 25). Područje današnjega Sigeca je tijekom XIX. stoljeća bilo vlasništvo subočanskih seljačkih zadruga koje je služilo kao pašnjaci za krave i svinje te na kojemu su se gradile kolibe za pastire, svinjci i štale. Područje se nazivalo Sigeci. Nakon početka propadanja zadruga, to je područje kupio Mađar Ištvan Hegediš na kojemu je

²Ti čimbenici su: Crkva, obitelj, škola, mediji i vršnjaci. Preuzeto sa stranice: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=50466., 26. lipnja 2017.

osnovao salaš ili spahiluk³ na kojemu se uzgajala stoka i bavilo ratarstvom. Taj su zadatak imali nadničari. Kako su se mijenjale ekonomske i gospodarske prilike, tako su se mijenjali i vlasnici spahiluka. Posljednji su vlasnici bili Hermina i Rudolf Rodanić koji su 1920. godine prodali parcele zemljišta na području današnjega Sigeca, a parcele su kupili doseljenici s područja Prigorja (Kašina), Hrvatskoga zagorja (okolica Marije Bistrice) te Posavine (okolica Jasenovca). Selo je osnovano 10. ožujka 1920. godine. Tada je doselilo sedmero obitelji iz Kašine koje su se smjestile u spahijsku kuću i upotrebljavale spahijske gospodarske zgrade. Doseljenici su se vodili kao stanovnici Stare Subocke, a Sigetac Novski se vodi kao zasebno naselje od 1931. godine. Prvi su doseljenici u Sigetac bili: August, Franjo, Mijo i Gabrijel Podgorski, Mijo Đumljan, Blaž Bertović i Ivan Golenić (iz Kašine). Potom su se doselile obitelji iz sela Laza (okolica Marije Bistrice) te Jasenovca i Uštice.

U selu nije postojala škola, a kamoli trgovina i gostionica. Doseljenici su kupili zemlju na području Sigeca te susjednoga sela Plesma i postali vlasnici velike površine zemlje toga područja. U selu je živio jedan kolar i kovač dok su se ostali bavili samo poljoprivredom. Tijekom sezone su mladići radili u šumi. U kući Sigečanina Ivana Golenića je otvorena škola 1932. godine. Ta je kuća bila jedina očuvana zgrada u selu koja je izgrađena još za vrijeme spahije koji je nekada gospodario tim područjem. Dotad su djeca odlazila u školu u Staru Subocku te tamo pohađala nastavu od prvoga do četvrtoga razreda. Razlog osnivanju škole u Sigecu bio je izuzetno blatani put od Sigeca do Stare Subocke gdje su djeca pohađala školu te su često kasnila ili pak ne dolazila u školu. Prva osoba koja je vršila učiteljsku službu u Sigecu bila je Pavica Štecler, a 35 je djece pohađalo školu. Sigečanska su djeca bila skromno i oskudno odjevena, obučena u opanke jer su njihovi roditelji većinom teško stečenih prihoda

³ Spahiluk je naziv za livade i njive koje su se nalazile na području Nove Subocke, Stare Subocke i Sigeca Novski. One su bile vlasništvo zemljoposjednika (subočanski naziv spahija). Posljednje spahije, članovi obitelji Rodanić se još uvijek vode kao vlasnici pojedinih puteva i zemlje na tome području. Preuzeto: Ivan Gračaković: *Stara i Nova Subocka (mjestopis)*, Spiritus Movens d. o. o., Kutina, 2009., 292. str.

otplaćivali kupljene posjede na kojima su živjeli. Pri završetku Drugoga svjetskog rata, gradi se nova školska zgrada koja je bila otvorena sve do 1966. godine (Gračaković 2009: 87). Danas ta zgrada propada te vapi za obnavljanjem i njenom prenamjenom.

1931. godine je prvi put zabilježen broj stanovnika u Sigecu Novski: 247 stanovnika, a 1953. 188 stanovnika (Gračaković 2009: 183). Poslije, broj stanovnika opada. Mladež odlazi iz sela u potrazi za boljim životom, obitelji nemaju mnogo djece kao nekada. Drugi svjetski rat je uzeo danak u Sigecu. Naime, velik broj Sigečana je nastradao u ratu. Dvadeset sedmorica muškaraca je ubijeno kao žrtve komunizma, većina njih na Križnome putu (Buljan, Horvat 2011: 533-534), a desetero Sigečana (petero muških i petero ženskih osoba) su nastradali kao žrtve fašizma. Naime, od njih je šestero članova srpske obitelji Stambolija (četvero djece i roditelji) koji su odvedeni 1944. u jasenovački logor i ubijeni (2011: 536).

Život je u Sigecu bio itekako težak i mještani su morali mnogo raditi kako bi imali što pojesti. Većina je Sigečana išla nadničariti u Staru Subocku za sepet kukuruza po cijeli dan. Ljeti su nakon žetve brali vlati i mljeli ih kod kuće ručnim žrvnjevima kako ne bi plaćali mlin (Gračaković 2009: 183). Moj pokojni djed je znao govoriti kako je kao dijete išao služiti kod imućnijih seljaka u Staru Subocku. Radio bi cijeli dan kako bi na kraju dana mogao dobiti šalicu masti.

1957. godina predstavlja važan trenutak u sigečanskoj kratkoj povijesti. Te je godine osnovano Dobrovoljno vatrogasno društvo Sigetac. Društvo su osnovali: Franjo Golenić, Alojz Hrastović, Đuro Hrastović, Tomo Hrastović, Slavko (Ladislav) Kirin, Mirko Milašinović, Stanko Podgorski i Ladislav Szalaj (rukopis Tome Hrastovića: 2006)⁴. Društvo je sudjelovalo na brojnim natjecanjima te osvajalo nagrade i priznanja. Nažalost, ono više nije aktivno kao nekada zbog nedostatka ljudstva.

⁴ Podatak je preuzet iz rukopisa Sigečanina Tome Hrastovića koji je godinu dana prije svoje smrti počeo pisati mjestopis o Sigecu. Nažalost, rukopis je ostao nedovršen. Danas je u vlasništvu Tomine kćeri Zdenke Artić.

Sigetac nije imao crkveni objekt sve do kraja XX. stoljeća. Naime, 2000. je godine izgrađen natkriven oltar posvećen Majci Božjoj Bistričkoj te se svake godine na blagdan Majke Božje Bistričke, 13. srpnja, održava svečana misa na kojoj prisustvuje sve veći broj vjernika. Trenutni broj stanovnika je 111, veći dio stanovništva je srednje dobi te se većina bavi poljoprivredom.

10. Provedba terenskoga rada

Terensko istraživanje koje je prethodilo oblikovanju ovoga diplomskog rada provedeno je metodom intervjua. Intervjui su provedeni u razdoblju od 21. svibnja 2017. do 3. lipnja 2017. godine. Naime, intervjui nisu provedeni dan za danom jer sam zbog obaveza na fakultetu odlazila u Rijeku pa se vraćala kući kako bih mogla provesti svoje istraživanje. Intervjue sam snimala pomoću diktafona, a istraživanje je vršeno na uzorku od sedmero, slučajno odabranih ispitanika koji su stanovnici Sigeca (četvorica ispitanika i tri ispitanice). Samo jedna ispitanica nije rođena u Sigecu, ali se udala za Sigečana te živi u Sigecu već 48 godina. Ana Kirin je rođena 1928., Đuro Jerković 1937., godinu dana kasnije Tomo Šagud, Kata Jerković 1945., Ivan Mađar 1947., a njegova supruga Ljuba Mađar dvije godine kasnije dok je Ivan Salaj rođen 1951. godine. Ana Kirin je govorila o svojoj mladosti koja se odvijala četrdesetih godina, Đuro Jerković i Tomo Šagud o svojim mladostima iz pedesetih, Ivan i Ljuba Mađar o svojim mladostima iz šezdesetih, a Ivan Salaj o svojoj mladosti na prijelazu iz šezdesetih na sedamdesete. Dakle, radi se o mladostima proživljenima u prvoj (Ana Kirin) i drugoj (Đuro Jerković, Tomo Šagud, Kata Jerković, Ivan Mađar, Ljuba Mađar, Ivan Salaj) polovici XX. stoljeća. Odabrala sam ispitanike različitih godina rođenja jer sam pretpostavljala kako ću pomoću njihovih iskaza ustanoviti koje su bile sličnosti, a koje razlike u njihovim mladostima, ali i dobiti uvid u stavove i razmišljanja kazivača po pitanju položaja mladića i

djevojke u zajednici, ali i po pitanju razlika u životu djevojaka i mladih, udanih supruga te životu mladića i oženjenih supruga (iz muške i ženske perspektive).

Iako izrada ovoga diplomskog rada nije moj prvi susret s terenskim radom, postojao je strah hoće li sve proći u redu i hoće li potencijalni kandidati pristati na kazivanje o svojoj mladosti. Tako sam otišla kod bračnoga para s kojima sam u srodstvu (rođeni 1937. i 1941.) s nadom kako će htjeti sudjelovati u mom istraživanju. Međutim, oboje zbog ozbiljnijih zdravstvenih problema nisu mogli sudjelovati što je i njima i meni bilo izuzetno žao. Ostali su planirani ispitanici pristali na sudjelovanje u istraživanju.

Tema mladosti je u mom mjestu, koje je ruralno, bila povezana s nizom obveza u domaćinstvu, polju, poljoprivredi pa se iz kazivačevih iskaza mogu izdvojiti napori i teškoće s kojima su se susretali. Nadasve, to je i intimna tema i izuzetno važno razdoblje čovjekova života u kojem su kazivači bili na životnim raskrižjima (pitanje školovanja, zaposlenja, braka). Posebice se pri odgovaranju na pitanja vezana za udvaranje, prosidbu, brak osjetila suzdržanost jer sugovornici nisu rado govorili o tome kako je dospjelo do braka kazivača i njegove supruge ili kazivačice i njenoga supruga. To je u potpunosti razumljivo te kao istraživač nisam ustrajala da kazivači opišu vlastita iskustva nego su više usmjerili na općenitu situaciju u selima u kojima su proveli mladost. Kazivači i kazivačice su bili pričljiviji/e pri odgovaranju na pitanja vezana za društveni život te vojni rok (kazivači). Društveni je život ipak bio ispunjen druženjem s vršnjacima, odlascima na čijala i perušala, zabave... Kazivači o odsluženju vojnoga roka nemaju prilike govoriti svaki dan te su se prisjetili tih dana sa sjetom i uglavnom lijepim iskustvima.

Sastavni dio terenskoga rada jest i transkribiranje koje Marković karakterizira kao problem terenskoga rada, kako zbog neiskustva istraživača, tako i zbog mogućnosti čitateljeva nerazumijevanja zapsanoga. Tako se postavlja pitanje kako usmeno preoblikovati u pisano. Sedamdesetih i

osamdesetih godina prošloga stoljeća su se pojedini znanstvenici bavili teorijom i metodologijom transkripcije. Primjerice, Elinor Ochs je osmislila skup simbola kako bi se u transkripcijama otkrila naverbalnost te govorno međudjelovanje, a Richard Bauman je, uzimajući u obzir razmatranja u tekstu, različitim načinima prikazivao svoju prikupljenju građu (Marković 2012: 61).

Prema Marković, važnost transkripta leži u njegovoj informativnosti upotrjebljivosti sa sviješću kako transkript nikako ne može biti savršeni znanstven tekst. Nadalje, u davanju osvrta se mogu opisati okolnosti u kojima su kazivanja bili provedeni te podaci o izvedbi kazivanja. Transkript je samo konstrukt, a istraživači trebaju biti svjesni kako se snimljeni događaji više ne mogu ponoviti (Marković 2012: 62).

Kako su kazivači bili različitih godina rođenja (1928., 1937., 1938., 1945., 1947., 1949., 1951.) bilo je važno uočiti postoje li sličnosti i razlike u njihovim mladostima. Šestero kazivača je rođeno u Sigecu, a jedna kazivačica je rođena u Tancu, a udala se za Sigečana. Svi su osim jedne kazivačice imali mladost koju su okarakterizirali kao tešku jer su se sjetili što su sve morali raditi kako bi oni i njihove obitelji preživjele, jer su kazivači i kazivačice podrijetlom iz seljačkih obitelji čiji su se roditelji uglavnom bavili samo poljoprivredom. Iznenadujuće je bilo kako se većina kazivača nije mogla sjetiti pjesama čije su stihove pjevali na zabavama jer su rado govorili o odlascima na zabave. Tako se jedna kazivačica prilikom razgovora nije mogla sjetiti stihova, ali je poslije, zapisala na papir i donijela mi te s osmijehom na licu rekla kako se ipak sjetila. Drugi su se sjetili kojeg stiha što je u njima izazvalo radost jer su htjeli pomoći u mom istraživanju. Razgovor je vođen pomoću pitanja koje sam osmislila kako bi kazivači bili usmjereniji na to o čemu bi trebali govoriti. Oblik intervjua koji je proveden s kazivačima je bio polustrukturiran jer sve kazivače poznajem otprije i oni su moji sumještani, a s nekima sam od njih i u rodbinskome srodstvu. Pretpostavljam da je i to razlog što su kazivači bili opušteni i pristali

na sudjelovanje. Kako pripadam sredini kojoj pripadaju i kazivači, između nas se odvijala prirodna komunikacija. Studenti koji sudjeluju u zapisivanju u svojoj sredini su izuzetno vezani za istu – obiteljskom tradicijom, prijateljskim vezama, prisnom vezom s nekim područjem ili stvaralačkom znatiželjom za neko područje (Botica 1998: 116). U mom slučaju, u pitanju je obiteljska tradicija, ali i stvaralačka znatiželja.

Profesor Stipe Botica u knjizi *Lijepa naša baština: književno-antropološke teme* piše o ulozi kazivača te o svome iskustvu u ulozi sveučilišnoga profesora koji je tijekom svoga rada poticao studente na terenski rad kako bi pronašli vlastitu mjesnu duhovnost, odnosno da krenu u potragu korijena svoje duhovnosti (Botica 1998: 116). Prema Botici, naša je uloga prepoznati kazivače, dati im da govore jer će oni na taj način iskazati svoju duševnost. Dobrim kazivačima naziva one koji su sve elemente tradicijske kulture, primili, usvojili, srasli s njom te je mogu kazati. Oni i žale što sada ne postoje stari običaji unutar kojih se pjevalo, pričalo i izvodilo (Isto: 114).

Nadalje, izuzetno zanimljivim smatram govore kazivača jer sam u kratkome prikazu povijesti mjesta Sigetac navela kako je selo nastalo doseljavanjem hrvatskih (Prigorje, Hrvatsko zagorje i Posavina) i dviju mađarskih obitelji te se kod pojedinih kazivača u govoru mogu pronaći elementi kajkavskoga narječja te sam transkripte napisala onako kako su kazivači govorili (neke konstrukcije rečenica sam prilagodila s ciljem kako bi čitatelji mogli shvatiti što je kazivač htio reći). Velik nedostatak transkripta je svakako taj da ne prikazuje osjećaje, geste, mimike, ton, intonaciju, ali će meni kao istraživaču itekako ostati u sjećanju kako su se kazivači ponašali i osjećali pri razgovoru.

Razgovori su vođeni u prostorima kazivača. Razgovor s Ivanom Salajem je vođen 21. svibnja 2017. u popodnevnom satima u kuhinji njegove kuće. Razgovor sa supružnicima Jerković je vođen 28. svibnja 2017. u popodnevnom satima u kuhinji njihove kuće. Prvo je razgovor vođen s Katom, a onda s

Đurom. Razgovori su sa supružnicima Mađar vođeni u jutarnjim satima 29. svibnja 2017. u garaži njihove kuće. Razgovor je prvo vođen s Ljubom, a onda s Ivanom. Razgovor s Anom Kirin je vođen 30. svibnja 2017. u popodnevnim satima u kuhinji njene kuće. Razgovor s Tomom Šagudom je vođen u njegovome dvorištu 3. lipnja 2017. u popodnevnim satima.

Važno je naglasiti kako sam svoje zanimanje usmjerila na mladost sumještana koja je obilježena naporima i poteškoćama koje je nosio život na selu, ali i zanimljivim oblicima druženja.

Okvirna pitanja postavljena četvorici kazivača su sljedeća:

1. Kakva je bila vaša mladost u mjestu gdje ste ju proživjeli?
2. Koje su bile vaše obaveze u mladosti?
3. Na koji način ste uskladili poslove oko kuće i na polju, rad na poslu s vašim društvenim životom?
4. Kolika je bila uloga roditelja u vašoj mladosti?
5. Kako je izgledalo udvaranje mladića djevojci i prosidba?
6. Je li postojalo u selu mjesto/a na kojima su se okupljali mladi?
7. Jeste li išli na okupljanja izvan sela?
8. Koliko se život mladića razlikovao od života mladoga supruga?
9. Kakav je bio položaj djevojke, a kakav mladića u zajednici?
10. Gdje ste služili vojni rok?

Ova pitanja možemo grupirati u četiri skupine. Prvu skupinu čine prva četiri pitanja koja se odnose na čimbenike koji su utjecali na mladosti kazivača (obaveze – posao oko kuće i na polju, zaposlenje, roditelji). Drugu skupinu čine peto, šesto i sedmo pitanje koja se odnose na društveni život kazivača u mladosti. Treću skupinu čine osmo i deveto pitanje koji ukazuju na položaje djevojke i mladića u mladosti, ali i razliku slobodnog mladića i onoga koji se oženio. Posljednju skupinu čini zadnje, deseto pitanje koje usmjerava kazivača

na iskaz o vojnome roku koji je bio neizostavan dio života sposobnoga i zdravoga mladića u vremenu kada su kazivači bili mladići.

Okvirna pitanja postavljena trima kazivačicama su sljedeća:

1. Kakva je bila vaša mladost u mjestu gdje ste ju proživjeli?
2. Koje su bile vaše obaveze u mladosti?
3. Na koji način ste uskladili kućanske poslove, poslove oko kuće i na polju s vašim društvenim životom?
4. Kolika je bila uloga roditelja u vašoj mladosti?
5. Kako je izgledalo udvaranje mladića djevojci i prosidba?
6. Je li postojalo u selu mjesto/a na kojima su se okupljali mladi?
7. Jeste li išli na okupljanja izvan sela?
8. Koliko se život djevojke razlikovao od života mlade supruge?
9. Kakav je bio položaj djevojke, a kakav mladića u zajednici?

Ova pitanja možemo grupirati u tri skupine. Prvu skupinu čine prva četiri pitanja koja se odnose na čimbenike koji su utjecali na mladosti kazivačica (obaveze – kućanski poslovi, poslovi oko kuće i na polju, roditelji). Drugu skupinu čine peto, šesto i sedmo pitanje koja se odnose na društveni život kazivačica u mladosti. Treću skupinu čine osmo i deveto pitanje koji ukazuju na položaje djevojki i mladića u mladosti, ali i razliku djevojke i one koja se udala.

Kao što sam već navela u radu, odgovori na pitanja vezana za udvaranja, prosidbu i brak su bila suzdržanija jer su vremena bila drugačija, mještani su bili siromašni i bilo je važno osigurati koliko-toliko bolju budućnost nego što je bila njihova prošlost. Razgovori su tekli opušteno; u nekima se našla i koja šala, a kazivači su u nekim trenucima bili veseliji (okupljanja mladih u selu i izvan sela), a u nekima zamišljeniji, posebice pri sjećanju na teške poljoprivredne poslove koje su trebali obavljati ili ostanak bez roditelja. Neka su pitanja

sadržavala i spontana, nenapisana potpitanja koja su utjecala na daljnji slijed razgovora.

11. Mladost kazivača

11.1. Mladost u mjestu odrastanja

Od sedmero kazivača koji su pomogli u oblikovanju ovoga diplomskog rada, šestero je svoju mladost proživjelo u Sigecu dok je jedna kazivačica rođena u Tancu. Tanac je naselje u općini Jasenovac. Nalazi se na lijevoj obali rijeke Une. Stanovnici se bave poljodjelstvom i stočarstvom (Feldbauer 2005:790).

Kakva je bila vaša mladost u mjestu gdje ste ju proživjeli?

Đuro Jerković: Moja mladost je bila teška. Ja sam ostao bez oca s petnejt godina. Nas je bilo petero, četiri brata i jedna sestra. Ja sam bio drugi po starosti. Morao sam othranjivati, i ja i brat i mama ostalu braću i sestru. I onda sam s petnejt godina išao u šumu raditi. Bio sam drvosječa. Do vojske.

Kata Jerković: Bila je jako teška jer se moralo sve raditi, odmalena na ruke. Kopati, prati, za se sve privređivati. Bilo nas je četiri sestre, tata i mama. Tata je radio u šumariji. Malo kad je bio kod kuće i sav teret je pal na mamu i na nas sve četiri.

Ana Kirin: Kao djevojčica, a poslije i kao djevojka, čuvala sam krave u šumi, a sa mnom su bile i druge cure koje su čuvale svoje krave. Pjevale smo stare pjesme o livadama. Kada bi došle s paše ljeti, vidjele bi težake u polju. Znale smo da i nas čeka taj posao. Vukle smo se od lijenosti.

Ivan Mađar: Proveo sam svoju mladost u Sigecu. Bilo je svakako; nekad je bilo bolje, nekad lošije. Mogu reći da sam se do vojske dobro proveo. Bilo je veselja, druženja puno. Puno smo se družili, ne samo u Sigecu nego i okolo.

Svud. Zabave su bile, veselili se. Nije bilo mržnje. Možda je, ali se nije iskazivalo, bilo je pod kontrolom. Svud sam dobro prošo.

Ljuba Mađar: *Mladost sam provela u Tancu. Bilo je lijepo.*

Ivan Salaj: *Moja mladost nije bila baš sjajna. Ostao sam bez oca. Bio sam mlad. Sve poslove smo morali obavljati ja i mama. Imali smo krave, konje i moje. Sve je to ovisilo o meni. Poslije sam se zaposlio, ali bio je malo lakše.*

Tomo Šagud: *Bila je nikakva. Samo šumska pila i ruši rastove. Sa trinejst godina smo ja i Jerković prvi radili u šume tu, u Latinove šume⁵. Voda do gležnja, a led, a mi opanke imamo. Pune cipele i opanki vode. I tak cijeli dan radimo – rušimo, režemo drva. I takva je bila moja mladost. I zaradil sam mirovinu u šume, u sječi. Dvadeset tri godine sam radil u šume. Na pili. I to sezonski radniki. Po zimi u šume, a po ljetu kosi sijeno. I to sve rukački. Dojdeš na ono jutro zemlje, veliko. Jaka trava polegla. Šta sad ti s kosom moreš napraviti. Teško kositi jutro cijeli dan. I tak nastavi sutradan. I tak smo hranili krave i konje i svinje.*

Iskazi kazivača su djelomično identični. Svi potječu iz skromnih obitelji, s više djece. Neki su rano ostali bez oca koji je bio glava kuće, te su morali brinuti za ostatak svoje obitelji sa svojim majkama. Obavljali su i poljoprivredne poslove, samo kako bi mogli opstati i imali što za pojesti. Ženskoj je djeci bilo malo lakše, posebice ukoliko su imale stariju braću koji su obavljali teže poslove, a ako to nije bilo tako, morale su i one obavljati teže poslove jer ih nije imao tko drugi obavljati, osim njih samih.

Kod kazivačica sam primijetila kako su s osmijehom odgovarale na postavljeno pitanje, javila se nostalgija jer su tada one ipak bile mlade, a kada je čovjek mlad i zdrav, lakše podnosi poslove koje su pred njim, ali i ima veću volju za druženjem. Kod pojedinih sam kazivača primijetila kako govore s

⁵Naziv za šumu koja se nalazi na kraju Sigeca, male površine (jedno jutro).

„knedlom u grlu“ jer su se prisjetili što su sve prošli tijekom svoje mladosti kako bi preživjeli teške financijsko-gospodarske prilike koje su proživljavale njihove obitelji. Tomo Šagud je dao veoma energičan iskaz što je bilo vidljivo po izrazu njegova lica, pokretima ruku te povišenu tonu glasa. Naime, imala sam osjećaj kao da se i dušom i tijelom vratio u vrijeme svoje mladosti. Iz iskaza Ivana Mađara i Ivana Salaja se mogla iščitati ozbiljnost i zamišljenost dok je iskaz Đure Jerkovića bio povišenijeg tona, pomalo i uznemirenoga jer se prisjetio kako je s petnaest godina počeo raditi u šumi, a takav posao je zahtijevao veliku fizičku sposobnost i spremnost jer se radilo po cijele dane i u različitim vremenskim uvjetima. Đuru Jerkovića i Tomu Šaguda, osim toga što su susjedi, povezuje i posao u šumi jer su radili zajedno.

11.2. Obaveze u mladosti

Koje su bile vaše obaveze u mladosti?

Đuro Jerković: *Othranjivati mlađu braću i sestru. I to smo teško othranjivali. Imali smo malo zemlje, nismo imali nikakvih strojeva neg smo se služili stokom. Imali smo krave, s kravama smo orali nekoliko godina. Onda smo iza krava nabavili volove pa smo se onda volovima služili, orali, sijali, vozili i onda smo iza volova konjima.*

Kata Jerković: *Svaka je imala svoj zadatak. Najstarija je čuvala najmlađe i ranila, brinula se o njima. Jedna je pasla guske, jedna krave. Sve šta je koja mogla to je radila. Dizale smo se dosta rano jer smo morale iti na pašu s kravama, a ja sam najviše morala čuvati guske. Jer sam bila mlađa. Ja sam bila treća, a ove su starije morale čuvati krave, dizati se rano, iti u bašću. Preko podne smo malo odmarale, a popodne opet isto. Svaki dan puna obaveza i svaki dan isto.*

Ana Kirin: *Naučila sam se šivati i krojiti. Čak sam i komšinicama šivala haljine. Bila sam sposobna za sve. Čak sam i necala, našivavala, tkala, štrikala,*

eklala. Nekad se i prelo. Nije bilo konca za kupiti. Težak je život bio, ali meni nije bilo teško. Štrikala sam lajbeke.

Ljuba Mađar: Išla sam čuvati svinje i krave. Kopala sam. Tati sam pomagala oko sijena. Najviše sam bila na paši s kravama i svinjama. Nekad sam mamu mijenjala pa sam kuhala. Kopala sam na bašći. Mama i ja smo išle svake subote i srijede u Bosansku Dubicu. Mama bi tamo kupila guske i ja sam preko mosta morala prijeći iz Bosanske u Hrvatsku Dubicu. Na biciklu sam vozila tri sepeta, u svakoj po pet guski. Dva sepeta naprijed, jedan na paketsicu. Ranije bi se ustale, zaklale, očistile i mama je vozila u Zagreb i tamo je prodala i onda bi opet kupovala guske.

Ivan Salaj: Poljoprivredne radove je trebalo obaviti. Trebalo je usklađivati posao kod kuće s ovim poslom. Sijali smo kukuruz, pšenicu, zob, grašicu, djetelinu trećakinju, smiljku. Smiljku smo vršili za sjeme i to smo prodavali. U Subockoj je bila mašina i to se vršilo i poslije prodavalo u Novsku, Kutinu ili Sesvete. Nekad nismo sve ni prodali. Nosili smo u vrećama. Ja sam nosio oko 40 kilograma. Djetelina trećakinja je bila za ishranu konja. Smiljka je više bila za ishranu krava. Vršilo se u jesen. Ljeti smo spremali sijeno. Cijele godine smo imali obaveza. Imali smo devet jutara zemlje. Naučio sam sijati od susjeda. Konji, plug, nije bilo traktora. Oralno se s konjima, brnalo se, sijalo.

Tomo Šagud: Najviše obaveza su mi bili konji. Brat Đuka, on je sa svinjama, brat Štefa sa kravama, a ja sa konjima. Išli smo na pašu u Palčinjak⁶. To je bila naša livada. Išli smo popreko. Tam je bila gde je sad Martinovo, tu je bilo dva metra puta i pravac u šumu. Tu smo išli na pašu u Palčinjak i u Suš. Svaki dan smo išli, ujutro i popodne. Nisam ja bil sam. Bilo nas je tu više. Đuka Sinkovićov, Iva Martonov. Svatko je svoje čuval. Igrali smo se loptom. Krpena je

⁶Palčinjak (Palčenjok) su njive i livade u blizini staroga mlina u Subockoj, jjužno od Stare Subocke, na zapadnoj obali staroga korita Subocke. Ime je moglo doći od riječi palac, naziva za dijelove kotača (kola) koji je pokretao vodenicu, tj. po mlinu-palčenjaku. Preuzeto: Ivan Gračaković: *Stara i Nova Subocka (mjestopis)*, SpiritusMovens d. o. o., Kutina, 2009., 290. str.

bila. Tukli smo krpu. Bilo nam je dosta zanimljivo, al nam je i život bil težak. Moral si misliti šta ćeš pojesti, a nije bilo ni šta pojesti. Najviše kad je došlo ljeto, bilo je najviše šalate, graha i tak smo jeli. Nije bilo mesa, a svinja je bilo. Nemam pojma zašto nije bilo mesa. Šuma ih je bila puna. Moji roditelji nisu imali zemlje. Svega tri jutra zemlje. Po zime svinje morale ići kući, nisu mogle po snegu biti u šume. Nismo ih imali tamo čime raniti. Da smo imali zemlju, bio bi lijepi život. U šumu svinje, pastira ima. More imeti svinja. Samo kolji i jedi. Ali ovak nisu imali zemlje. Nije bilo kuruze. Nije bilo hrane pa ih je trebalo dopremiti doma. Prek tjedna smo radili u šume, a nedjeljom smo radili doma. Kad se radila kuruza, moral sam izostat iz šume. Uzel sam bolovanje kad se trebala okopat kuruza. Nisam išel u šumu. To nam je bil dosta velik problem. Nismo puno sijali, a tri dana kopanja kuruze. Cijeli se dan kopalo, to se nije pitalo šta sunce peče. Mi smo kopali od pozdravljenja do pozdravljenja (od mraka do mraka).

Kazivači su imali mnogo obaveza vezanih za poljoprivredu, od čuvanja krupne stoke do obrade zemlje, žetve i berbe kukuruza. Kazivačice su obavljale i kućanske poslove i obrađivale vrt. Svaki je član obitelji na selu, imao svoj zadatak koji je izvršavao u obitelji. Ana Kirin je s ponosom govorila koje su bile njene obaveze i što je sve radila. Naučila je različite vještine izrade odjevnih predmeta, ali i ručnika i stolnjaka i tepiha što je bila poželjna osobina mlade djevojke spremne za udaju. Đuro Jerković i Tomo Šagud kao da su s ogorčenjem govorili o svojim obavezama, što je i razumljivo. Naime, Đurino ogorčenje je opravdano očevom smrću koja je itekako promijenila život cijele obitelji; prehranjivanje djece u obitelji je stavljeno na teret Đuri, njegovome bratu i njihovoj majci. Tomino je ogorčenje također opravdano jer je najveći problem vidio u neposjedovanju zemlje, odnosno, njegova je obitelj imala malo zemlje, a nije bilo dovoljno hrane za stoku, posebice za svinje koje su bile u šumi veći dio godine, a zimi su se dopremile kući. Isto tako, primijetila sam

Tomino čuđenje što, iako su uzgajali svinje, nisu jeli svinjsko meso. Pretpostavljam da je obitelj prodavala svinje kako bi mogla zaraditi nešto novaca, a jesti meso u to vrijeme nije bila česta pojava. Osim toga, u Tominu glasu kao da se nazirala žalost kada je govorio o tome kako bi život bio bolji da je obitelj imala više zemlje. Ljuba Mađar je s osmijehom govorila o odlascima s majkom u Bosansku Dubicu po guske koje je majka prodavala, a i Kata Jerković koja je bila zadužena za čuvanje gusaka. Naime, čuvanje gusaka nije bio težak fizički posao, a ako je bilo više djevojaka koje su čuvale guske, onda je vrijeme brže prolazilo, u razgovoru i pjevanju. Kod Ivana Salaja sam primijetila ozbiljnost, ali sam i znala zbog čega je ta ozbiljnost. Naime, Ivan je kao mladić ostao bez oca te je na njega pao sav teret održavanja imanja posebice pri sijanju kukuruza, smiljke i trećakinje.

11.3. Usklađivanje različitih poslova s društvenim životom

Na koji način ste uskladili poslove oko kuće i na polju, rad na poslu s vašim društvenim životom?

Đuro Jerković: Sve se obavljalo teško, ali je bilo i društvenog života malo. Jer je bila velika zaposlenost, obaveze su bile velike. Sve se moralo pripremiti da se moglozajti na zabavu. Radilo se stalno. Mama je bila glavni gazda i nju se slušalo i pošto oca nije bilo. I nekako se izlazilo na kraj.

Ivan Salaj: Kad sam se zaposlio u Automotodruštvu Novska, radio sam po smjenama. Zaposlio sam se kao portir u carinskom skladištu. Smjene su mi bile 12, 24, 48. Uvijek sam gledao da veće poljoprivredne poslove obaviti kad sam bio slobodan, posebno kada se kosilo sijeno, okretalo i sušilo i bralo. Susjedi su isto pomagali, ali sam i ja njima. Nisam imao baš slobodnog vremena. Kada sam bio na poslu, mama je hranila stoku, a kada sam došao kući ili bio slobodan, onda sam ja preuzeo brigu za životinje.

Ivan Mađar: *Bilo je svakako. Dođem kući, nema spavanja. Ajmo na poljoprivredu. Koliko sam put znao doći sa zabave. Dan je, a čača kaže: „Naspavao si se. Idemo.“ Onda se popikavam. Kad vidi da ne mogu ništ, onda me stera spavat. Ali večer dođe opet, Ivo nema mira. Bilo je osamnejst jutara zemlje za obrađivat, al sve je to bila klasična obrada. Nije bilo traktora. I rukama.*

Đuro Jerković i Ivan Salaj su istaknuli kako nisu imali previše slobodnoga vremena, s time da su vjerojatno mislili na radne dane tijekom tjedna. Povezuje ih kako su obojica u mladosti ostali bez oca te su obavljali različite teže poljoprivredne poslove jer ih nitko drugi nije mogao obaviti osim njih. Dok su Đurin i Ivanov (Salaj) iskaz bili ozbiljnijega tona, Ivan Mađar je s osmijehom govorio kako je volio svugdje ići, ali ga je nakon dolaska kući nakon zabave dočekao posao kod kuće. Spomenuo je i oca koji ga je kada je vidio da je poprilično neispavan i da ne može raditi, pustio spavati. To me posebice nasmijalo jer me podsjetilo kako je moj otac znao govoriti kako je česta pojava bilanjevov dolazak rano ujutro nedjeljom sa zabave, a trebalo se sijeno okretati, i kako ga njegov otac, moj djed, nije štedio po tome pitanju već je trebao pomoći iako je bio umoran i pospan.

11.4. Važnost roditelja u mladosti

Kolika je bila uloga roditelja u vašoj mladosti?

Ana Kirin: *Moji su roditelji pružili onoliko koliko su mogli. Bavili su se poljoprivredom, a kako su imali krave, majka je prodavala sir, putar i vrhnje na pijaci u Novskoj. Tijekom cijeloga Drugog svjetskog rata od nje su često kupovali Nijemci. Donosila je kući njemačku robu i tkaninu. Ja sam se lijepo nosila.*

Đuro Jerković: *Dok je bio tata živ, onda su imali normalnu ulogu, oni su bili glavni vođe i gospodari. Međutim, kad sam ostao bez tate, onda je mama preuzela ulogu i ona je naređivala i raspoređivala sav posao.*

Kata Jerković: *Roditelji su imali ulogu na svemu, nad djecom. U ponašanju, odijevanju, poslu. A ne ko sad da ideš kud oćeš, dojdeš kad oćeš, radiš šta oćeš. Oni su bili bitni za odrastanje svoje djece. I nije moglo premaknuti kod mame. Da bi to dijete nekud bilo, otišlo, došlo da ona nije znala gdje smo. Jer smo nas bile četiri ženske. Ženska djeca su se drugačija odnosila. Ali žensko si pa pazi, nisi muško. A danas je to svejedno. Strada i muško i žensko. Pa ja mislim da je i prije tak bilo, ali su stari ljudi imali da muško more sve, a žensko ne. Tak da su mame imale jako puno utjecaja na svoju djecu jer one nisu radile. Djeca su bila kod kuće i tak da se je to znalo kud ideš, šta radiš. I to je sve jednim dijelom bilo u redu. Nije bilo ni pijače, ni droge.*

Ivan Mađar: *Mati me više cijenila nego otac. Otac je samo gledao da njegova poljoprivreda napreduje. Mama nije bila takva. Podmetao sam svoja leđa da ne bi ona ispaštala, da bi joj bilo lakše. Pravila je sir, putar, vrhnje i u Novsku na plac nosila. Pješice se onda išlo. Nije bilo prijevoza. Nosio sam na leđima. A kad su mi kupili biciklin, ona ode pješice, a ja biciklom dovezem, odem, a ona kad dođe. Kad je bio neki svetak, nije da je on mene kritikovao, da je on rekao da ne smijem otić. Ali: „Ja neću sutra da ti meni ne budeš mogao. Mene to ne zanima!“.*

Ivan Salaj: *Imali su veliku ulogu. Jedino šta nisu bili u mogućnosti poslati me u školu. Ostao sam kod kuće. Završio sam samo četiri razreda osnovne škole i dalje nisam išao. A ja sam imao volju da bi išao dalje. Ali nije se moglo. Nije bilo novaca. Bile su tu i dvije sestre. One su se udale. Brat se oženio, odvojio se, podijelili smo se. Tata je bio boležljiv, nije mogao raditi. Umro je 1975., ostao sam s mamom sam.*

Tomo Šagud: Oboje su bili živi dok sam bil mlad. A jesu puno. A bež njih nisam mogal živeti. Oni su kuvali jesti, oni su možda mene budili idi na pašu, a oni su me usmjeravali. Ajde sim, ajde tam. Mati kuvala jesti. Otec je sve moral raditi, i kositi i ovo i ono. A poslje je bilo drugačije.

Roditelji su predstavljali važan oslonac u mladosti kazivača, neki više, neki manje jer su neki i preminuli u vrijeme mladosti kazivača. U razgovoru s kazivačima, saznala sam kako je većina njih završila prva četiri razreda osnovne škole. Nisu imali mogućnosti za nastavak školovanja. Škola je na selima predstavljala osnovnu instituciju prenošenja pisane kulture. Ona je bila činitelj uklapanja sela u globalno društvo. Pružala je mladima pismenost, različite navike i vještine, ali i širila higijenu (Šuvar 1988: 86). Seljaci su često izražavali negodovanje oko školovanje vlastite djece. Neki od razloga su bili sljedeći: u školu ne mogu ići sva njihova djeca, ženska djeca se ne trebaju školovati te financijsko stanje obitelji (Isto: 195). Većina je roditelja smatrala kako djeci nije potrebno obrazovanje već učenje poljoprivrednih poslova jer su bili radna snaga koja je pomagala ostatku obitelji. Loše financijsko stanje obitelji je bio uzrok prestanku školovanja kazivača. Istaknuli su kako im je bilo žao što nisu imali mogućnosti za daljnje školovanje, ali su zahvalni roditeljima na svemu što su im mogli pružiti.

Tijekom razgovora s Anom Kirin, shvatila sam kako je ona jako voljela svoju majku koja je donosila iz Novske njemačku robu i tkaninu, a pretpostavljam da je Ana voljela nositi tu robu. Nabava njemačke robe i tkanine nije bila česta pojava za seosko stanovništvo. Od kazivača, jedino je Kata Jerković povišenim tonom naglasila kako je postojala razlika odnosima roditelja prema muškoj i ženskoj djeci. Pretpostavljam da je to istaknula jer je ona imala tri sestre i majka je posebno pazila na njih i njihovo ponašanje. Iz iskaza Ivana Mađara može iščitati njegova privrženost majci dok je odnos s ocem bio pomalo hladan te da se otac vrlo zapovjedničkim nastupom odnosio prema Ivanu. Đuro

Jerković je istaknuo svoju majku kao glavu obitelji nakon očeve smrti jer je ona gospodarila imanjem i određivala ostalim članovima obaveze. Zasigurno joj je bilo teško jer je kao mlada ostala bez supruga te je imala zadatak prehraniti petero djece. U glasu Ivana Salaja se razaznala tuga jer ga je postavljeno pitanje podsjetilo na očevu smrt dok je Ivan imao 24 godine. Brat se oženio, a sestre udale te su Ivan i njegova majka ostali sami i brinuli se za imanje. Tomo Šagud je istaknuo kako se bez roditelja nije moglo živjeti; oni su obavljali veće i teže poslove dok su oni manje zahtijevni prepušteni djeci te su ih usmjeravali tko što treba i na koji način raditi.

11.5. Kako je došlo do braka?

Mladost je životno razdoblje u kojem dolazi do sklapanja braka, važnog trenutka u životu pojedinca i zajednice, preduvjeta za stjecanje i odgoj potomstva (Vitez 2003:21). O ovakvome su važnom činu uglavnom odlučivali stariji članovi obitelji, a mladi se u većini slučajeva nisu poznavali (Vitez et al. 2016: 34). Kada su se mladići ženili, bilo je važno odabrati djevojku koja je bila iz financijski dobrostojeće obitelji. To nepisano pravilo nije zaobišlo ni mlade Sigečane. Naime, velik je broj njih išao u Hrvatsko zagorje i tamo pronašao djevojke koje će oženiti. Jedan je od kazivača u razgovoru rekao kako je svoju suprugu upoznao nakon nedjeljne mise u jednome zagorskom selu jer je bio u posjeti svojoj rodbini, s ciljem pronalaska buduće supruge. Svi su kazivači istaknuli kako udvaranja gotovo da i nije bilo, a kako je danas ono česta pojava.

Kako je izgledalo udvaranje mladića djevojci i prosidba?

Đuro Jerković: *Udvaranja nije bilo kao što je sad. Išlo se prositi curu i dosta puta i na nepoznato. To se zvalo snuboki. Uzeo se stariji čovek i reklo se: ide se prosit tu i tu curu. Udvaranja nije bilo jer se dešavalo da se i ne pozna ta cura. I ona je pristala ili ne pristala. Najviše se išlo u druga mjesta, van sela jer*

je selo bilo siromašno. Išlo se u Zagorje najviše zbog imovine. To se zvalo erb, da se dobije krava, novac.

Prošnja je gotovo neizostavni čin prije vjenčanja. Obavlja se i kada je postignut dogovor između dvaju obitelji (Vitez 2003: 30). Jedna je od kazivačica u razgovoru opisala kako je njen budući suprug došao u posjet sa susjedom koji je imao rodbinu blizu kazivačicina sela. Došao je s njim isprositi kazivačicu. Ona nije odmah pristala. Otišla je s ocem vidjeti kakvo je imanje potencijalnog supruga. Svidjelo joj se; ponovno su došli, isprosili se te nakon nekog vremena zaručili i vjenčali. Zaruke su uglavnom zaseban činkojim mladić i djevojka primanjem za ruke iskazuju odluku za zasnivanjem braka (Vitez 2003: 32). Jedan od kazivača je imao suprugu koju je kao djevojku doveo iz Hrvatskoga zagorja te ju oženio. Međutim, kako sam već navela, osjećala se suzdržanost tijekom kazivanja o ovoj tematici te nisam ustrajala na njihovom vlastitom iskustvu, jedino ako su željeli govoriti o tome.

Kata Jerković: Udvaranja nije bilo. Prosidbe je bilo. Čak su se i roditelji dogovorili, bez dečka i cure. Oni su se dogovorili da bi oni u dobre familije i onda su oni došli u prošnju. Isprosili su curu i dečka da se ovi skoro nisu poznavali i zaljubili. Tak da je to sasma bilo drukčije neg danas. Više je u Sigecu bilo iz udaljenijih mjesta nego domaće, a domaće su išle u okolna sela. Dosta ih je bilo iz Zagorja. Jer su one dobivale miraz pošto su u Sigecu dečki bili sirotinja, dečki su siromaki, a puno ih je bilo u kuće. Tak da su oni išli u Zagorje i tam su si našli cure, dobili miraz. Kupili su si kućicu ili zemlju. Novci su se dobivali kao miraz, u vrijednosti dva jutra zemlje ili nešto namještaja i krava da se moglo živeti. U Sigecu je većina bila iz Zagorja porijeklom, doseljeniki. I onda su svaki imali svoje familije. I tak su išli kod svojih familija, susjeda i đe su bile cure, tamo su preporučili dečku: ja imam tamjednu curu, i bogata je i dobit ćeš miraz. Idemo mi tam. Ti ćeš nju vidjeti. Ako ti se bude sviđala, dobro, ako ne nikomu ništa. Većinom su se svi oženili.

Nažalost, u mome istraživanju nije sudjelovala niti jedna kazivačica iz Hrvatskoga zagorja koja se udala za Sigečana kako bi opisala kako je upoznala svoga budućega supruga. Međutim, tu se postavlja pitanje bi li kazivačica htjela govoriti o tome jer smo upoznati sa situacijom koja je bila česta u to vrijeme; brakovi su bili dogovoreni, a uz djevojku je mladić dobio i miraz. Pri razgovoru s jednim od kazivača, izjavio je kako su se za djevojke koje su bile *falične*⁷, nudili i veliki mirazi jer takve djevojke nisu imale mnogo prosaca. Đuro i Kata Jerković su istaknuli kako udvaranja nije bilo, barem ne ovakvoga koje česta pojava danas. Oboje su naglasili zabrinutim i tužnim tonom kako su sigečanski mladići bili siromašni te kako su dobrom ženidbom htjeli popraviti financijsko stanje obitelji. Kata Jerković je pri kazivanju o odlasku sigečanskih mladića u Hrvatsko zagorje povisila ton te radila pokrete rukama, ali je vrlo dinamično izgovorila pojedine rečenice; kao da se vratila u ono vrijeme i da sudjeluje u dogovaranju braka.

11.6. Okupljanja mladih u selu

Okupljanja mladeži je bilo i za vrijeme nekih seoskih poslova, ali i u slobodno vrijeme. Okupljanja vezana za posao su bila najčešće ljeti, u jesen i zimi. Naime, krajem lipnja i početkom srpnja se odvijao jedan od najtežih seoskih poslova – žetva (Duić-Dunja 1982: 187). Domaćini kod kojih se obavljala žetva i vršidba, pozvali su susjede i rodbinu koja im je pomagala (Orešković 2007: 59). Oni su također sudjelovali i u listopadu, kada se odvijala berba kukuruza i perušanje (Duić-Dunja 1982: 165). Uz pjesmu i dobru kapljicu raslo je raspoloženje radnika i vrijeme je brže prolazilo. U zimskim, hladnim večerima se odvijalo čijanje perja. Čijalo se gušće perje od desetak i više zaklanih gusaka tijekom godine. U pomoć domaćici dolaze žene i djevojke iz susjedstva te one čijaju perje uz šalu, razgovor i pokoju pjesmu (Orešković 2007: 37).

⁷Falična – imala je neki fizički nedostatak.

Je li postojalo u selu mjesto na kojem su se okupljali mladi?

Ana Kirin: *Nakon posla, očistio se prostor, i onda su došli svirači. Pa se pjevalo i plesalo drmeš, polku, valcer. Znalo se i kartati, bela najviše, šuster. Najviše su se muškarci kartali, al znala sam se i ja kartati. Ako sam pobedila, onda sam voljela kartat, al ak nisam pobedila, on da sam se naljutila i rekla: „Neću se više kartati!“ . Parovi u beli su bili i mješoviti.*

Slobodno je vrijeme na selu bilo usmjereno na opće, lokalne i obiteljske svetkovine, ali i sezonske i dnevne dokolice određene vegetacijskim ciklusima i vrstama proizvodnje, tradicijom i iskustvom nastalima na radu i odmoru (Šušvar 1988: 88). Sigečani i Sigečanke su svoje slobodno vrijeme provodili na nedjeljnim zabavama u Sigeću, koje su prvo bile u privatnim kućama, a nakon izgradnje društvenoga doma, u domu. Isto tako, kod doma je bila i kuglana gdje su mladići i muškarci kuglali. U Tancu su stanovnici slobodno vrijeme provodili u gostionici u selu te na nedjeljnim zabavama u društvenome domu.

Tomo Šagud: *Bilo nam je okupljanje tu gore. Nema ote kuće. Iza Franje Javorića je bila tu kuća. To je bila kuća Ive Jenkova. Ne znam kak se pravo preziva. To je bila Dašina i Jerkovićeve porodice. Dok je on bil živ nismo, onda kad je on prešiel, onda je kuća ostala pusta. Pa smo mi išli u tu kuću svirat. I tu se zabave održavale. Tu su bile dvije male prostorije, tu smo mi svirali i tak se održavala zabava. Tu su došle cure igrat. Sviral sam bas. Bil je Drago Novoselov, moj brat Đuka i ja, Joža Javorić. To je bilo naše prvo mlado društvo. Đuka je sviral beglajt. Imali smo mi i pojačalo. Kad je Lojza s nama sviral, imali smo pojačalo i mikrofone. Kupil sam bas u Lipovljanima. Jedno društvo se u Lipovljanima rasipalo i imali su viška bas i tak ja kupil bas. Samostalno sam naučil svirat. Drmeš ili kakvo kolo se plesalo.*

Kazivač Tomo Šagud je izrecitirao po stih dviju starih pjesama iz njegove mladosti: *Dolinom se šetala djevojčica mlada, rozo cvijeće birala,*

plakala od jada! i Aj šta će mi život na ovome svetu, kad ja moram umreti u najlepšem cvetu!

Kata Jerković: Zabave su bile u kući. To su bile stare kuće s dvije prostorije. I tu smo samo mogli iti mi mladi, a inače su išle i mame i bake. Onda kada se napravio dom, onda su išli i roditelji. A ovdje su išli mladi jer nije bilo mjesta za ples. Naplaćivao se ulaz na zabavu i trebalo je platiti svirce i da su imali za pijaču. Pilo se domaće vino i rakija i čista voda. Soka nije bilo. Za naše vrijeme nisu pile cure. Vraćali smo se poslije pola noći. Nije se ostajalo do jutra. Svirači su bili naši iz sela: Lojza Hrastović violina, Franja Javorić beglajt, Đuka Šagud beglajt i Tomo Šagud bas. Svi su bili samouki.

Ivan Mađar: U školi se organizirale zabave, ali i u domu. Kad je bila prilika, uspjeli dobiti svirače, skupimo se, nabavimo pijaču i ajmo. Odneseo plakate okolo i evo zabave. Pratili smo da nema u blizini zabave. Bilo je i iz Stare Subocke, Nove Subocke, Kraljeve, Posavine. Samo šta su bili i stariji koji su dolazili na zabave. Bili su i odrasli ljudi s ženama. Društvo se miješalo. Popiju si, popričaju, zapjevaju, plešu i to je to. Prvo je bilo žensko-žensko pa se poslije rasparivalo. Bila su i kola koja su vodili pjevači.

Ivan Salaj: Okupljali su se kod škole i kod vatrogasnog doma. Okupljali su se stari i mladi, igrala se odbojka. Napravljena je i kuglana. Ljudi su međusobno razgovarali. I cure i dečki, svi stari i mladi. Nedjeljom se to uglavnom okupljalo. U igranju odbojke su uglavnom igrali dečki. Djevojke su više gledale. Kuglanje se igralo po ekipama. Po 3-4 člana u ekipi. Znali su se kladiti tko će pobijediti. Ja se nisam kladio. Bilo je ljudi koji su se voljeli kladiti, za neko piće. Bili su neki likereri. Nedjeljom ljudi nisu išli raditi, jedino ako je sijeno bilo. Dolazili su i ljudi iz Plesma, Subocke na kuglanje. Zabave su bile društvenom domu. Svirači su bili naši, sigičanski. Harmoniku Javorić Joža, violinu Alojz Hrastović, bugariju Đuka Hrastović, bas je svirao Javorić Franja,

bas Tomo Šagud, beglajt ĐukaŠagud. Dala im se neka novčana naknada od prodanih ulaznica. Od pića se mogla kupiti rakija, vino čak i neki sokovi.

Ljuba Mađar (rodom iz Tanca): *Postojao je dom, ali i gostiona. Nedjeljom popodne se najviše skupljalo. A u domu je znalo biti kad je bio svetak, a inače u gostioni. Gostiona se nalazila usred sela, kod Braičića, prema Hrvatskoj Dubici. Svirači su bili iz sela: Antun Braičić bas, Nikola Turčić gitaru, Antun Braičić gitaru, Milan Braičićtamburicu. Skupljale se prvo cure s početka i kraja sela. Uhvatile smo se u kolo i pjevale, dok dečki dođu i svirači. Onda su znali doći dečki i iz Baćina. Ruke su bile na leđima u kolu. Kolo je vodio vođa, jedan muški i on ti vodi kroz cijelo selo. I onda ide cijela linija i onda kad se ponovo vratimo pred gostionu, onda se spoji kolo. Ja sam znala tatu zafrkavati da ću mu kupiti pivo kako bismo ostali duže na zabavi. Uglavnom sam išla s tetom i tatom na zabavu, mama nije baš išla.*

Kazivačica Ljuba Mađar se nije mogla odmah sjetiti stihova koji su se pjevali, ali je nedugo nakon provedenoga intervjua zapisala na papir i donijela mi što je u meni izazvalo oduševljenje i sreću jer sam dobila uvid kako se pjevalo u pounjskome području koje je od Sigeca udaljeno dvadesetak kilometara. I sama je kazivačica bila sretna što se sjetila stihova, a to upućuje na to koliko je voljela odlaziti na zabave gdje se družila sa svojim vršnjakinjama. Zanimljivo je što je jedino ona od svih kazivača navela velik broj stihova, ali je ona i najdetaljnije opisala kako se u Tancu plesalo kolo te kako se išlo po cijelome selu u obliku linije, a tek pred gostionicom se kolo ponovno spojilo. Nisam bila upoznata s takvim oblikom plesa, a vjerojatno zato što se u Pounju drugačije plesalo nego u Sigecu. Stihovi su sljedeći:

Rasti, rasti moj zeleni bore/ da se penješ gor u vrhove. Da vidim šta moj dragi radi,/ dal pije ili drugu ljubi./ Ako pije, nek se ne napije./ Ako ljubi, nek se ne zaljubi.

Svatovi smo, /ne znamo čiji smo./ Čiji bili, rakije bi pili.

Diko moja, /koja je kuća tvoj?./ Ona bijela, visokih pendžera.

Kuća moja, bagremove grede./ Sve sam prodo, prodat ću i tebe.

Alaj volim diko oči tvoje, još da su ti garave ko moje.

Dikino mi oko ne da mira, već u moje bolno srce dira.

U mog dike, u mojeg dragana, crne oči, kosa brenovana.

Da si diko ti pameti moje, ne bi selo znalo za nas dvoje.

Udala bi se, al nemam godina, daj mi godina pozajmi.

Volim diku, dika voli mene, sam ako nas ne zavade žene.

Diko moja, šećeru i medu, ne daj da te pijana dovedu.

Moj se dragi po livadi šeće, zove mene da beremo cvijeće.

Mene mama rodila u petak, pa sam svakoj ljubavi početak.

Ja malena, suknja mi šarena, svaka šara tri bećara vara.

Bećaruša kad bi moja bila, moja bi se želja ispunila.

Ja sam mala, u licu garava, pa me bijela lola zavoljela.

Glazba i ples su imali značajnu ulogu u životu ljudi sa sela. Oni su izraz ljudske potrebe za rekreacijom, igrom i razonodom. Osim toga, zadovoljavaju psihološke, društvene i kulturne potrebe. U kolima su većinom sudjelovali mladići i djevojke koji su zreli za sklapanje braka (Vitez et al. 2016: 231). Plesanje u kolu karakteriziraju dinamičnost i pjesma. Kolo započinje plesom, uz pratnju svirača. Svirači stanu sa svirkom, pjevači otpjevaju stih, ples prelazi u šetnju, a nakon stiha, ponovno se javlja dinamičnost (Vitez et al. 2016: 243). Većina stihova koji su se pjevali, su bili šaljive naravi; često se nekome na taj

način moglo nekome obratiti, narugati se ili komentirati nedavni događaj. Pjevanjem pjesama koje pripadaju tradiciji, pojedinac je nositelj uloge sudionika toga izvedbenog čina i na taj način potvrđuje pripadnost određenoj zajednici (Banov-Depope 2011: 64). Svirači su dobivali novčanu naknadu. To im je bio dodatni posao; nije se moglo živjeti samo od sviranja. Svirači su glazbu promatrali kao unutarnji nagon i zadovoljstvo (Vitez et al. :2016: 232).

Kazivači su vrlo raspoloženo govorili o okupljanjima mladih. Oni stariji su govorili o zabavama koje su se održavale u privatnim kućama u kojima nije bilo mnogo mjesta, dok su mlađi kazivači odlazili na zabave u društveni dom. Tomo Šagud i Kata Jerković su naveli i svirače koji su svirali na zabavama, a u oba iskaza je vidljiva razlika u imenima svirača. Naime, Tomo je rođen 1938., a Kata 1945. godine, te nisu u isto vrijeme proživljavali mladost niti su se svi navedeni svirači bavili sviranjem u vrijeme Tomine i u vrijeme Katine mladosti. Jedino je Ivan Salaj naveo igranje odbojke kao oblik druženja mladih u Sigecu. Pretpostavljam zato što je on u mome istraživanju najmlađi kazivač te da nije bilo igranja odbojke u mjestu prije Ivanove mladosti.

Svi su kazivači opušteno i nasmijano govorili o oblicima druženja mladih u njihovim selima. Kazivač Tomo Šagud je s osmijehom izrecitirao stihove kojih se sjetio. Iznenadilo me što se nije mogao sjetiti još stihova jer je često išao na zabave, bio je svirač basa. No, bila sam sretna što se sjetio barem tih stihova. Posebice je zanimljiv iskaz Ane Kirin koja je navela kako se voljela kartati, što pretpostavljam da nije bila česta pojava u to vrijeme. Međutim, nisam bila iznenađena jer sam shvatila kako je Ana bila svestrana djevojka koja je naučila različite vještine tijekom svoga djetinjstva, ali i mladosti. Smatram kako su zabave bile od izuzetne važnosti za mlade, ali i starije mještane jer su predstavljale odmak od svakodnevnih poslova i briga.

11.7. Okupljanja izvan sela

Mladež je odlazila i na zabave izvan sela, uglavnom susjedna. Neki su odlazili i dalje. Međutim, odlazila je i na svete mise, posebice kada su bili kirvaji ili kramovi. Susreti na svetim misama su označavali okupljalište cijele seoske zajednice, ali i onih iz susjednih sela što je ukazivalo na zajedništvo i pripadnost (Vitez et al. 2016: 284-285).

Jeste li išli na okupljanja izvan sela?

Ana Kirin: *Mi nismo išli. Nije bilo auta, niti becikla nije bilo. Nije ni cesta bilo. Išli su muškarci u Plesmo i Kraljevu, ali pješke. Preko šume i dole preko šume. Mi ženske nismo išle. Nije bilo tak putovati. Svake godine smo išli u Jasenovac na Veliku Gospu. U 8 sati smo krenuli z doma pješke. Nije bilo becikla nekad. Onda smo imali stazu. Pa na Krndiju⁸ i preko Krndije, pa u Jasenovac na prugu. I preko pruge smo prešli i onda smo došli pravo u središte đe je crkva bila. To je bilo kao proštenje, ko i sad na Bistre, ali ne u tolikom broju. Onda smo bili tamo do 3, 4 sata i onda smo išli kući. Znali smo i pjevati. I bilo nas je. A danas i da oćeš, nemaš s kim.*

Ivan Mađar: *Nakon što sam došao iz vojske, odmah sam bio u Garešničkom Brestovcu, Zdenčacu, Palešniku, Pašijanima, Hrastovcu. Zavisilo je od mjesta i mentaliteta ljudi. Što se tiče veselja, veselje je bilo skoro podjednako. Ali ja kad sam ko stranac došao, preko kolega. Meni su svi odma u društvo prihvatili, i cure i dečki odmah. I ti si naš gost. Kad je bila tučnjava u Zdenčacu, Ličani su bili, jedan stariji čovjek mi prišao i rekao: Ti se samo*

⁸Krndija je šuma južno od Stare Subocke, kod Plesmai ušća Subocke u Strug, te uz južnu obalu prema Jasenovcu. Preuzeto: Ivan Gračaković: *Stara i Nova Subocka (mjestopis)*, SpiritusMovens d. o. o., Kutina, 2009., 290. str.

nemoj miješat. Oni sutra budu skupa opet. Potuku se i sutra piju zajedno. Pusti ih. Bio sam prihvaćen svud jer sam bio društven. Svi su me volili. Kad smo išli kuć, dvojica su čekali mene da idemo zajedno kući. Iz tih sela su došli kod mene. Oni nisu bili kod mene dugo, samo dva dana.

Ivan Salaj: *Išli smo u Staru i Novu Subocku, Brestaču, Kozarice, Stari Grabovac pa sve do Borovca. Na ovu stranu Plesmo, Krapje, Drenov Bok, Puska, Višnjica, Jasenovac, Piljenice, Lipovljani, Krivaj, Međurić. Najviše sam išao s Ivicom Perešinom. Nekad smo znali ići i grupno, po pet, šest. A to smo najviše išli u Pusku pješice. Nismo onda još imali bicikle. Kad smo išli u Međurić, onda smo već imali bicikle. Zabave su se najviše održavale subotom. Ali i kad je bio svetak.. U Kozaricama je na Sisvete bila zabava. U Krapju je bilo Antunovo, u Puskoj Sveti Ivo, Drenov Bok Miholje. Subocka Blaževo. U Subockoj na Blaževo je bila velika zabava. Voljeli smo jako plesati. To nije moglo biti plesa da mi nismo išli plesati.*

Ana Kirin je istaknula pomalo uznemirenim tonom kako djevojke nisu odlazile na zabave izvan sela zbog nedostatka prijevoza, ali pretpostavljam da nisu smjele ići zbog roditeljske zabrane (ipak se radi o kraju četrdesetih godina). Od svih kazivača, jedino je ona navela i odlazak na blagdan Velike Gospe, i to pješice što je zahtijevalo dugotrajno hodanje jer nije bilo nikakvoga drugog prijevoza. Međutim, u glasu se razaznala i nostalgija jer je istaknula kako danas i da netko hoće ići pješke do Jasenovca, nebi išao jer nema s kime. Ivan Mađar je nakon povratka kući s odsluženja vojnoga roka otišao u posjet kolegama iz vojske i istaknuo kako se sa sjetom sjeti tih dana. Odlazili su zajedno na zabave i mnogo se družio. S veseljem je rekao kako su ga svi voljeli jer je bio poprilično društven. Pri kazivanju o tučnjavi, uozbiljio se i pokretima ruku ukazao kako su mu rekli neka se ne miješa u tučnjavu jer ništa nije skrivio, a i zato što ti koji su se potukli, bi sese sutra ponovno družili. Ivan Salaj je veselijim tonom govorio o odlascima na zabave izvan sela. On je najviše od svih kazivača odlazio na

zabave i u različita mjesta, uglavnom pješice što je zahtijevalo dugotrajno pješaćenje, jer neka sela su od Sigeca udaljena više od deset kilometara. Međutim, smatram kako Ivanu nije bilo teško ići pješke jer je volio ići na zabave, a i mnogo plesati.

11.8. Služenje vojnoga roka

Nekada je sposobnost za vojsku značila sposobnost za život, ulazak u društvo odraslih. Ukoliko se pokazalo kako je mladić nesposoban za vojsku, to je uvelike utjecalo na ugled obitelji iz koje mladić potječe (Vitez et al. 2016: 156). Kazivači su služili vojni rok u Jugoslavenskoj narodnoj armiji. Komunistička partija je imala veliku ulogu u izgradnji oružanih snaga te je kao rezultat, JNA postala jedna od glavnih odrednica ideološko-političke indoktrinacije mladih generacija. U JNA su se potiskivala nacionalna obilježja i mentaliteti njenih pripadnika. Time se nastojala ojačati ravnopravnost naroda i narodnosti u Jugoslaviji (Ogorec 2001: 146) iako je praksa bila drugačija što je bilo vidljivo u sastavu časničkoga zbora. Naime, Srbi su činili 63,2% časničkoga kadra JNA, a Hrvati svega 12,6%. (Isto: 148). Vojnik je bila kategorija koja se u JNA nalazila po sili zakona (odsluženje zakonom određene obveze) te je bio osnovni i najmasovniji činitelj te vojne organizacije. Tijekom služenja se moglo napredovati u vojnim činovima – razvodnik, desetar i mlađi vodnik, a nakon završenih određenih tečajeva, moglo se zapovijedati odjelima (Ogorec 2001: 152).

Gdje ste služili vojni rok?

Tomo Šagud: U Štipu, u Makedoniji. 25. rujna 1958. sam otišao u vojsku. Dvije godine sam bio. Nije bilo baš lepo. Tam je puno vrućije nego kod nas. Tamo sam rastu smokve, ljubenice i povrće. Preko noći je dosta hladno, a po danu 40. Ja sam bio šef konjušnice. Ja sam vodio brigu za zob, za seno. Koji je konj pil. Ja sam imao dvajest osam konja u konjušnici. Bio sam odgovoran za

konje. Vojska je spala ujutro u pet, a ja sam se dizal jedan sat ranije neg oni. Ja sam moral iti jedan sat prije u konjušnicu, onda vojska dojde početkati i česat. A ja sam nadgledal. Ja sam im moral dati za zob. To je bilo ujutro prije doručka. Onda se išlo na fiskulturu. Mlatiš s rukama, legneš i digneš. Nije sve to bilo teško, ali smo morali bili goli do pojasa. A bilo je i zima, U letu je bilo dobro, al u zime je bilo malo zima. Četrsto metara bio krug. To smo morali pretrčati, preko daske se prebacivati, ispod žice iti. To je bila fiskultura ujutro. Onda doručak, kava, šnita kruva. I ajd na zanimanje. Ja sam bil kod topa. Ja sam bil punjač. Kad se top dotural, lapeti se raširiju, i spreman je za pucanje. Mora se znati, kada zada komandir daljinu i smer, i ti moraš naštimati jedan sat kak ti naštimaš. Onda komandir dojde provjerit kak sam ja zauzel. Najlošije je bilo kad smo išli doma pa trebaš ti taj top gurati i lafete. Dva su silila lafete. Imaju dvije ručke, a svi ostali guraju i idemo doma. To smo gurali u breg. Tu si moral upreti. A top je hiljadu četrsto bil. Treba to gurati. Meni se nikad baš nije išlo spati. Išli smo iza ručka spat. Ako je bilo smeća u krugu, onda smo najprije krug počistili. Imali smo metle i šiblje, i pomeli krug i išli spat. Samo dva sata spavanja. Bil je Ivan Kebrov. Bil sam š njim u vojske. Al nema to veze ko je tam bil. Mi smo svi bili isti. Onaj je bil iz Makedonije, onaj iz Crne Gore. Nema tu svađe. Tu se ne smeš nikom ni posprdati. Nek te prijavi, ideš odma ribat podove. Zima je bila jako. Ja sam neke stepenice moral ribati sa krpom, vodom. Onaj tko nije štel izvršiti izvršenje, onda je išel po kazne. Vojska sva uveče spi, a on mora ribati. Bil je i pozornik koji je to nadgledal. Dvije godine si odsutan od doma. Išel sam doma. Dobil sam slobodno osamnejst dana, u cjelini. Prvu godinu sam imel, a drugu godinu sam dobil odsustvo. To obavezno svaki vojnik mora dobiti. A ja sam dobil, taj put, taj put kad sam bil doma na odsustvu, moj otec je umrl. Onda sam došel i radi sprovoda i imal sam odsutstvo.

Ivan Mađar: Došlo je vrijeme da idem u vojsku. Išao sam u vojsku s 19 godina. Sa 20 sam se vratio kući. Osamnaest mjeseci sam bio vojnik. U Prilepu

u Makedoniji. Sa mnom je bio iz Rajića Rudelić Mato. Bili smo u istom krugu, ali ne u istoj jedinici. Bilo je u Tetovu i Kičevu iz Stare Subocke. Gdje te zapadne tu ideš.; Sloveniju, Crnu Goru, Srbiju... takav je to bio raspored. Hrvati su išli izvan Hrvatske. Ja sam bio u specijalnoj jedinici, oklopni puk, koja je trebala biti blizu granice. Mi smo bili bliže grčkoj granici.. Ja sam bio u pratećoj tenkovoju jedinici. Mi smo pratili tenkove, ali sam bio i u izviđačkoj jedinici. Meni se svidjelo. Bio sam društven. Tko god bio, svi su me volili. Slovenci pogotovo. Meni je moj komandant rekao da kako to otkad je on tu, da sam ja jedini Hrvat koji se sa Slovencima tako nađe u društvu. Oni su mene prihvatili mada je bilo iz svih mjesta Slovenije. Nismo svi bili u istoj jedinici, ali smo bili u istome krugu. 1250 u jednom krugu, to je kao brigada. Moj prvi komandir je bio Slovenac. Znao sam i pjevat slovenske pjesme. Znao sam i govorit. Bilo je i Rumunja, iz Negotinske krajine. To je na granici Srbije i Bugarske, uz Dunav. Svašta sam prošao u vojsci. U vojsci sam igrao šah. Imali smo i čitaonicu, većina knjiga su bile bajke, ljubavne priče i ratne. Čitao sam u početku. Nisam volio čitati ljubavne. Znali smo sjediti uz jezero i promatrati ljude oko nas. Nismo smjeli razgovarati s civilima. Civili su u naš krug dolazili kada je bio državni praznik, primjerice Dan armije, Prvi maj. Bavili smo se i sportom, odbojkom i nogometom. Tko je šta htio, ali kartanje je bilo zabranjeno. Išli smo na teren. Prošli smo Makedoniju uzduž i popreko. Imali smo obučne vježbe na kojima je bilo puno vojske. To je bilo na jednom polju blizu Skoplja. Sudjelovali su i avioni i tenkovi, sva kopnena i zračna vojska. Vježba je trajala 22 dana. I tu je bilo svega, i veselja i tuge. Nije vojska bila kao sad. Sad je drukčije. Tad je vladala disciplina. Prati te koliko si brz kod ustajanja, izaći van na vježbu. Tjelovježba je bila obavezna. Svako jutro prije doručka. Onda se išlo u spavaonu praviti krevet. Doručak i s doručka, uzeti alat i na zanimanje. Nitko me nije prozivao za ništa. Bio sam otvoren, i sve su me starješine volile. Prema svima sam bio otvoren. Nisam imao nikakvog straha. Komandant me volio, glavni komandant, oklopnoga puka, iz Požege, Nikola Mandić. Upoznao sam se

s njim nakon tri mjeseca u vojsci. Ne može biti svaki dan isto. Znalo je biti i zavrzlama i nepravdi. Kako se postaviš, tako prođeš. Dvapat sam bio na dopustu. Imao sam nagradnu, po zasluži. Pratio se svačiji rad. Znali su prigovarati ovi koji su imali više škole: Kak ovi seljaci mogu dobiti nagradno, a mi ne možemo. Onda im se reklo da oni trebaju triput više nego oni, a oni kakvi god jesu, nemaju visoku stručnu spremu, ali su imali svoje zalaganje i zaslužili su. Ja sam od komandanta brigade dobio deset dana. To je pročitano na Dan armije, 22. studenog. Ja sam trebao koristiti nagradno odsustvo, ali sam htio za Božić. Onda su rekli da nema novaca i nisam otišao. Razgovarao sam s komandantom koji je malo prije toga bio odsutan. Nisam bio toliko podoban. Vjernik sam. A nisam bio u Partiji unutar vojske. Kad je komadant došao, pitao me zašto nisam otišao kući za Božić. Onda je zvao u štab pa je naredio da se nađe novac za put i hranu. Komandant mi dao sedam dana, drugi komandir tri dana, i četiri dana puta. Putovao sam vlakom. Kao vojnik nisam imao pravo voziti se avionom iako je bila direktna linija Skoplje-Zagreb. Onda sam drugi put za Uskrs išao. Na vježbama je bilo dosta teško i naporno. Preko ljeta, vrućine, a ne smiješ se raskomotiti. Bilo je opasno tamo gdje su bili Albanci. Nisu trpjeli vojnike. Makedonci su bili jako dobri i susretljivi. Mi smo bili u jedinici u kojoj se mržnja nije smjela vidjeti. Nekoga uvrijediš na nacionalnoj osnovi, završiš u zatvoru.

Ivan Salaj: Vojni rok sam služio u Pirotu u Srbiji. U Pirotu sam bio dva mjeseca. Onda smo iz Pirota otišli u potkomandu u Niš. U Nišu smo bili pet mjeseci. Potkomanda je da se vraćaš ondje gdje si bio prije. Tamo je bio tečaj za desetare. Oni koji nisu bili za desetare su išli u potkomandu. Nas deset je otišlo u Niš, a deset u Kruševac. Kad je obuka završila, onda smo se vratili u Pirot. Onda smo išli na odsustvo. Išli smo na četrnaest dana. Onda smo se nazad vratili u Pirot i dobili smo opet prekomandu u Kosovsku Mitrovicu. Tamo sam ostao do kraja vojnog roka. Trajao je osamnaest mjeseci. Još sam jedanput

bio kod kuće. Dobio sam nagradno odsustvo, deset dana. Dobio sam zbog urednosti slaganja odijela i kreveta. Ljudi je bilo odsvud. U Pirotu je bila velika disciplina. Ujutro brzo ustajanje, fiskaultura, gol do pasa, triput oko kasarne, oblačenje, doručak. Nakon doručka na zanimanje. Nakon zanimanja je bio ručak, u 13 sati. Od 14 do 16 je bio dnevni odmor. Išao si spavati ili šta si već htio. Popodne je opet bila obuka, postrojavanje. Obuku smo imali dva sata. Ako smo imali pješačku obuku, trebali smo kopati rovove i slično. U Kosovskoj Mitrovici sam davao stražu, osam dana smo čuvali magacine. To je naoružanje, odjeća, žito, brašno, šećer, sol. Jedna osoba je držala stražu po dva sata. Na vojnom roku nije bilo iz okolice, samo jedan iz Drenov Boka. Ja sam bio dobar s nekim Slovencom, pa jednog iz Donjeg Miholjca. Bilo je ljudi iz svih republika. Albanci su bili grupirani, ali mladići ostalih narodnosti su se međusobno družili i nije bilo sukoba.

Tomo Šagud i Ivan Mađar su služili vojni rok u Makedoniji, ali u različitim mjestima dok je Ivan Salaj služio vojni rok u Srbiji. Moram priznati da sam se iznenadila kako su kazivači vrlo detaljno opisali doživljaje iz vojske, posebice Ivan Mađar. S osmijehom je govorio kako je bio dobar sa svojim komandirovom te da se često našao i u društvu Slovenaca, a komandirov komentar kako se dobro snašao sa njima me itekako nasmijao. Tomo Šagud je ozbiljnim tonom govorio koje je bilo njegovo zanimanje i kako je bilo fizički zahtjevno gurati top. Jedino je Ivan Mađar naveo kako se u vojsci moglo provoditi slobodno vrijeme, čitanjem i igranjem šaha. Pretpostavljam da je bilo više slobodnih aktivnosti, ali da je Ivan naveo samo one kojima se on bavio. Sva trojica su ozbiljnim tonovima istaknula kako je u vojsci vladala disciplina te da je bio zabranjen bilo kakav oblik vrijeđanja jer bi onda uslijedila kazna. Među vojnicima je trebala vladati jednakost i međusobno poštovanje. U vojničku disciplinu u JNA sam upoznata jer studiram povijest, a i slušala sam kolegij

Vojna povijest na kojemu je profesor govorio i o strukturi JNA i ponašanju vojnika.

11.9. Razlikovanje života djevojke od života mlade udane žene/mladića od života mladog oženjenog muškarca

Život mlade djevojke se itekako razlikovao od života mlade udane žene. Naime, ona je došla u drugu kuću i morala se prilagoditi svim zahtjevima ukućana. Nekada se mlada snaha smatrala strancem u muževoj kući; često nije ni sjedala za stol već je stajala i posluživala. Samostalno je obavljala sve kućanske poslove: kuhanje, pečenje kruha, spremanje, predenje, tkanje, krpanje, pranje rublja. Brinula se o manjim životinjama, obrađivala vrt te odlazila na polje (Vitez et al. 2016: 265). Mladić je lagodnije živio prije ženidbe; nije imao toliko obaveza. Sklapanjem braka, on dobiva obvezu uzdržavati ženu i djecu.

Koliko se život djevojke razlikovao od života mlade supruge?

Ana Kirin: Kad se uda, već je to drukčije. Sve smo rukački radili. Livade smo kosili. Imali po 7-8 kosaca. I ja š njima. Znala sam kositi kao i oni. I u kiriju sam išla, klade sam dizala. Kako bismo kuću gradili. Bilo je teže nego kad sam bila djevojka. Tad sam imala manje posla.

Kata Jerković: Puno se razlikovao. Dok si mlada bila, kod mame i tate. Oni su te u nekom pogledu zaštitili. A kad si se udala, ti si bila odma maltene ko rob. Prvo moraš poštivati svekrvu, pa muža, raditi sve poslove jer te više nitko ne štiti. A svekrve nisu volele snaje. Još ako je bila sirota, ako je dobila nešto miraza, onda je donekle ju poštivala. A ako si bila sirota, tu nisi dobro prošla. Bilo je puno mladih žena koje su došle kod svekrve, gdje je uopće nije poštivala. Gdje si nije smela odrezati kruha, gdje si nije smjela uzeti jesti slobodno, ko kod roditelja. A morala je jako puno raditi, a više je bila gladna neg sita. Te stare žene, one su bile jako zločeste spram snaja. A netko je i spram sinova. Jer su i

one tak živele. I onda one nisu za bolje niti znale. Ta svekrva nije za bolje znala. ona se nije znala drukčije ponašala.

Koliko se život mladića razlikovao od života mladoga supruga?

Đuro Jerković: Razlika između je bila velika. Odgovornost je bila veća. Dok nisam bio oženjen, bile su obaveze druge. Kad sam se oženio, došla je žena. Trebalo se skrbiti o stanu, i o budućoj djeci.

Kazivači su iskazali kako sklapanjem braka dolazi do većih obaveza i odgovornosti. Iznenadio me Anin iskaz jer je rekla kako je išla u kiriju s mužem, a kirijanje je bio težak fizički posao. Kata Jerković je upozorila i pomalo tužnim i ozbiljnim tonom govorila o odnosu svekrve i mlade snahe. Međutim, nije navela govori li to iz vlastita iskustva ili je dala općeniti prikaz odnosa. Iz pouzdanih izvora sam saznala kako je nekoliko mladih snaha koje su došle iz Hrvatskoga zagorja u Sigetac, otišle od svojih supruga jer su ih svekrve maltretirale, ali su se morale vratiti natrag jer ih roditelji nisu htjeli primiti natrag. Morale su živjeti u različitim uvjetima i slušati naredbe svekrvi i supruga. Smatram kako je nekada bio izuzetno težak položaj mladih, udanih žena na selu jer većina njih nije bila ni školovana te nije imala mogućnosti otići i zaposliti se. Đuro Jerković je ukratko izjavio kako je odgovornost njega kao mladoga supruga bila veća te da je morao brinuti o ženi i djeci.

11.10. Položaj djevojki i mladića u zajednici

Mladići i djevojke nisu uživali jednak status u zajednici. Na djevojke se uvijek više obraćala pozornost i vodila briga. Ona je trebala paziti na svoje ponašanje kako ne bi ukaljala ugled svoje obitelji. Mladići su bili slobodniji po tome pitanju. Seoska žena imala manje slobodnoga vremena nego muškarac, a postojala je veća kontrola nad djevojkama i ženama nego nad mladićima i

muškarcima (Šuvar 1988: 141). Mladići i djevojke, muškarci i žene su bili u odvojenim skupinama na sprovodnim povorkama i procesijama, proštenjima, odlascima na svetu misu. Bila je prisutno strogo podvajanje ljudi prema spolu i dobi pri čemu su nastajale skupine istoga spola (Vitez et al. 2016: 271). Kazivačice su u svojim iskazima istaknule kako su djevojke i žene uvijek bile u podređenome položaju te su morale slušati muškarce.

Kakav je bio položaj djevojke, a kakav mladića u zajednici?

Kata Jerković: Muški su bili na boljem položaju, ženske su bile uvijek malo potištene, malo kao zanemarene. Morale su slušati i roditelje i braću jer oni su bile kuće gazda. One su bile uvek zadnje kad se nešto kupovalo. Muški su uvek radili teže poslove. Mi smo isto obavljale i pomagale njima, ali oni su bili prvi jer su bili jači i snažniji. Žensko tijelo je slabije od muškog. Tak su se i poslovi podijelili. Više su radili muški, tko je imal braću. Mi nismo imale, pa smo morale sve same.

Ivan Mađar: Ovisilo je od roditelja. U ono vrijeme su roditelji držali djevojke u strogoći, da se nešto ne dogodi. Dok na mušku djecu nisu toliko obraćali pažnju. Puno roditelja se bojalo da se njihovim kćerima ne dogodi nešto i da se naruši ugled obitelji. Na to se gledalo. Ja sam sa 16 godina išao na zabave, išla je i moja sestra sa mnom. Mlađa je. Čaća je rekao: „S tobom nek ide, ali se i vrati kući s tobom.“. Išli smo u Subocku i Plesmo.

Odgovori na pitanje vezano za položaj djevojki i mladića u zajednici su bili različiti. Ovdje navodim samo iskaze Kate Jerković i Ivana Mađara. Naime, Kata je istaknula kako su djevojke bile na neki način podređene u zajednici jer su trebale slušati roditelje i stariju braću. Ivan Mađar je dao jasnije razmišljanje koje je upućivalo na roditelje kao osobe koje su određivale položaj djevojki i mladića, ali se on više usmjerio na djevojke. Iz vlastitoga iskustva je govorio o tome kako je trebao paziti na svoju sestru na zabavama kako joj se ne bi što

dogodilo. Očekivala sam takve odgovore jer mi je baka govorila kako su bake i majke odlazile sa svojim kćerima i unukama na zabave i pazile kako se one ponašaju. Položaj djevojki i mladića je u zajednici bio uvjetovan odgojem koji je podrazumijevao nepisana pravila ponašanja. Pažnja se više usmjeravala na ponašanje djevojki nego na ponašanje mladića. U tome su glavnu ulogu imali roditelji, ali i bake i djedovi što ukazuje na važnost veza među članovima obitelji. Nadalje, obiteljske su se veze očitovale i u poslovima u kući, oko kuće te poljoprivrednim poslovima, ali i provođenju slobodnoga vremena što je vidljivo iz iskaza kazivača.

12. Zaključak

Cilj je ovoga rada bio zapisati usmene iskaze o sjećanjima na mladost stanovnika mjesta Sigetac koji su moji sumještani. U prošlosti, život na selu je zahtijevao veliku angažiranost svih članova obitelji. Te su obitelji bile s više djece koju je trebalo prehraniti. Većina je djece završila samo prva četiri razreda osnovne škole jer nije bilo financijskih mogućnosti za nastavak školovanja. Mladost je izuzetno važno razdoblje čovjekova života u kojemu se osobe nalaze na životnim raskrižjima u kojoj odlučuju kojim životnim putem krenuti, a tijekom razgovora s kazivačima saznala sam kako su oni proživjeli svoju mladost.

Moje istraživanje je došlo do zaključka kako je mladost kazivača bila uglavnom teška; obavljali su različite poljoprivredne poslove, bili su zahvalni roditeljima na onome što su im pružili u skladu sa njihovim mogućnostima. Naveli su kako udvaranja gotovo i nije bilo; većina sigečanskih mladića je išla u Hrvatsko zagorje prositi djevojke zbog dobrog miraza. Iako opterećeni poslovima koje je nosio život na selu, uvijek su pronašli vremena za druženje - odlaske na zabave, kuglanje i kartanje (kuglanje i kartanje se uglavnom odnosilo

na mladiće). Druženja su ostvarena i tijekom čijala perja, perušanja kukuruza i zajedničkih odlazaka na svete mise, posebice u Jasenovac na blagdan Velike Gospe. Istaknuli su kako se život djevojke/mladića razlikovao od života mlade/oga supruge/a zbog veće odgovornosti i obaveza koje je nosio brak. Također, većina njih smatra kako je djevojka imala poprilično drugačiji odnos u zajednici; na nju se više pazilo kako se ne bi ukaljao ugled obitelji, nastojalo ju se udati u obitelj boljih financijskih mogućnosti. Kako se radilo o kazivačima različitih godina rođenja (1928., 1937., 1938., 1945., 1947., 1949., 1951.), očekivanja o mogućim razlikama u iskazima vezano za društveni život su se pokazala točnima. Stariji su kazivači odlazili na zabave u privatne kuće u Sigecu, a nakon izgradnje društvenoga doma su se zabave organizirale u istome. Postoji velika razlika u govoru mještana; oni stariji u govoru imaju mnogo kajkavskih elemenata (podrijetlo iz Hrvatskoga zagorja i Prigorja) dok mlađi kazivači drugačije govore (valja naglasiti kako kazivači Ivan Mađar i Ivan Salaj imaju mađarske korijene stoga se u njihovim govorima ne mogu pronaći kajkavski elementi, a Ljuba Mađar je rođena u selu Tanac te se odlike njena govora mogu razaznati na govornoj razini koja se nažalost ne može zapisati). Kazivači imaju lijepe uspomene na služenje vojnoga roka, s naglaskom kako su svi bili jednaki i kako su poštivali jedni druge. Nakon završenih intervjuja, rekli su kako nisu mnogo imali, ali ono što su imali, su itekako cijenili i bili su zadovoljni.

Ovaj je rad korak u istraživanje osobnih iskustava o mladosti u ruralnim zajednicama novljanskoga područja, u ovome slučaju sela Sigetac. Koliko mi je poznato, od mlađih generacija novljanskoga područja, jedino se ja bavim takvom tematikom, ali se nadam kako neće ostati na tome te da će se još mladih istraživača upustiti u ovakav oblik istraživanja vezanog za rodni kraj kojemu pripadaju.

13. Sažetak

Cilj je ovoga rada bio prikupljanje usmenih iskaza o sjećanjima na mladost kazivača koji su mještani sela Sigetac te njihova interpretacija. Sjećanja ukazuju na proživljene mladosti i opisuju poteškoće, ali i radosti seoskoga života. Rad sadrži kratak pregled teorijskih radova vezanih za usmenu povijest, pričanja o životu, usmenost, povijesno i biografsko vrijeme te sjećanje i odnos stvarnosti i mašte, seljačku kulturu i identitet seoske zajednice. Prikazu terenskog rada prethode promišljanja o mjestu mladosti u osobnom iskustvu pojedinca i kratak prikaz povijesti sela Sigetac.

Usmeni iskazi su prikupljeni terenskim istraživanjem u razdoblju od 21. svibnja do 3. lipnja 2017. godine. U sklopu terenskog rada metodom intervjua prikupljeni su usmeni iskazi koji su nakon toga transkribirani, a u nastavku je provedena analiza dobivenih materijala. Uzorak se sastojao od četvorice kazivača i triju kazivačica koji su stanovnici Sigeca. Važno je naglasiti kako su provedeni intervjui bili polustrukturirani, a to je pridonijelo opuštenosti samih kazivača pri razgovorima. Transkripti su podijeljeni u poglavlja, ovisno o tome na koja se pitanja odnose. Istraživanje je dovelo do zaključka kako su mladosti kazivača obilježene naporima i poteškoćama koje su se očitovale u poljoprivrednim poslovima, izrazitom povezanošću članova obitelji, provođenjem slobodnoga vremena na zabavama, kuglanju, kartanju i odbojci (uglavnom mladići).

Istraživanje je pokazalo kako se kazivači i kazivačice prisjećaju mladosti sa sjetom na dane kada su bili mladi, zdravi i zadovoljniji unatoč svim fizičkim poslovima koje su morali obavljati kako bi se njihove obitelji mogle prehraniti.

Summary

The aim of this paper was to collect oral testimonies of memories of youth as told by residents of the Sigetac village and their interpretation of these recollections. Memories indicate residents' youth and depict joys and troubles of living in such a village. The paper consists of a literature review related to theoretical underpinnings of oral history, narration of life, orality, historical and biographical time, memory and, finally, relationship between imagination and reality, peasant culture and the identity of the village community. Fieldwork review is preceded by reflections about the places of youth in individual personal experiences and by a short overview of Sigetac's history.

Oral testimonies were collected on the field from May 21st until June 3rd 2017. They were collected using the interview method and were later transcribed and analyzed. The sample consisted of four male and three female narrators, all being Sigetac residents. It is important to note that the conducted interviews were semi-structured, which contributed to narrators being more relaxed during interviews. Transcriptions were divided into chapters, depending on questions and topics. Research concluded that the narrators' youth was marked with troubles and hardships related to agriculture, substantial interconnectedness of family members, spending free time on festivities, bowling, playing cards and volleyball (mostly young men).

Research has shown that both female and male narrators had fond memories of their youth when they were younger, healthier and happier despite all physical labor they had to endure to be able to provide food for their families.

14. Ključne riječi:

Sigetac, usmena povijest, kazivanja o životu, autobiografsko pamćenje, mladost,

Key words: Sigetac, oral history, narrations of life, autobiographical memory, youth

Naslov rada na engleskome jeziku: Sigetac residents' oral testimonies of their memories of youth

15. Popis literature i izvora

Banov-Depope, Estela *Zvuci i znaci: interkulturalne i intermedijalne kroatističke studije*, Leykam International, Zagreb, 2011

Bošković-Stulli, Maja *Usmeno pjesništvo u obzorju književnosti*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1984

Botica, Stipe *Lijepa naša baština: književno-antropološke teme*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1998

Buljan, Alojz, Horvat, Franjo *Prešućivane žrtve Drugoga svjetskog rata i poraća na području bivšeg kotara/općine Novska (Grad Novska, općine Jasenovac i Lipovljani, Grad Kutina – dio i Grad Sisak-dio)*, 3. dopunjeno i ispravljeno izdanje, Ogranak Matice hrvatske u Novskoj, Novska, 2011

Cifrić, Ivan *Ruralni razvoj i modernizacija : prilozi istraživanju ruralnog identiteta*, IDIZ, Institut za društvena istraživanja, Zagreb, 2003

Čapo Žmegač, Jasna *Etnografija: svagdan i blagdan hrvatskoga puka*, Matica hrvatska, Zagreb, 1998

Defilippis, Josip *Poljoprivreda i razvoj*, Školska knjiga, Zagreb, 2005

Duić-Dunja, Ante *Zapisi o životu i običajima Slavonaca*, Izdavačka djelatnost, Sarajevo, 1982.

Dukovski, Darko *Povijest mentaliteta, metoda oral history i teorija kaosa*, u: *Časopis za suvremenu povijest*, god. 33. br. 1, 2001, 158. str.

Feldbauer, Božidar: *Leksikon naselja Hrvatske*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2005

First-Dilić, Ruža *Seoska porodica danas : kontinuitet ili promjene*, Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1981

- Gavazzi, Milovan *Baština hrvatskoga sela*, Otvoreno sveučilište, Zagreb, 1993
- Gračaković, Ivan *Stara i Nova Subocka (mjestopis)*, SPIRITUS MOVENS d.o.o., Kutina, 2009
- Havelock, E.A. *Muza uči pisati: razmišljanja o usmenosti i pismenosti od antike do danas*, AGM, Zagreb, 2003
- Hrastović, Tomo (rukopis o mjestu Sigetac), (neobjavljen i nedovršen, pisanje započeto 2006.)
- Jambrešić Kirin, Renata *Svjedočenje i povijesno pamćenje: o pripovjednom posredovanju osobnog iskustva*, u: *Narodna umjetnost*, 32/2, 1995, str. 175
- Jurčević, Marijan *Nacionalni i kulturni identitet u europskoj zajednici*, u: *Riječki teološki časopis*, god.12 br. 2, 2004, str. 325-336
- Leček, Suzana *Usmena povijest-povijest ili etnologija? Mogućnosti suradnje povjesničara i etnologa*, u: *Časopis za suvremenu povijest*, god. 33. br. 1, 2001, str. 153
- Nagy Varga *How to retell the past using oral history*, u: *Život i škola*, (2/2012), god. 58., br. 28, 2012, str. 108-115,
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=140261
(pristupano: 29. lipnja 2017)
- Marković, Jelena *Pričanja o djetinjstvu: život priča u svakodnevnoj komunikaciji*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 2012
- Ogorec, Marinko *Vojna sila bivše Jugoslavije*, Otokar Keršovani, Rijeka, 2001
- Orešković, Kazimir *Običaji*, Ogranak Matice hrvatske Novska, Novska, 2007
- Pavlović, Ante *Pomaci i promjene u identifikaciji mladeži u novije vrijeme*, u: *Bogoslovska smotra*, sv.68 br.1-2 listopad 1998. str. 17-31,

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=50466 ,

(pristupano: 9. lipnja 2017.)

Radić, Antun *Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu*, Dom i svijet, 1997

Rihtman-Auguštin, Dunja *Struktura tradicijskog mišljenja*, Školska knjiga, 1984

Szentmartoni, Mihaly *Svijet mladih: psihološke studije*, Filozofsko-teološki institut D.I., Zagreb, 2007

Šuvar, Stipe *Sociologija sela 1*, Školska knjiga, Zagreb, 1988

Šuvar, Stipe *Sociologija sela 2*, Školska knjiga, Zagreb, 1988

Velčić, Mirna *Otisak priče: intertekstualno proučavanje autobiografije*, August Cesarec: Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 1991

Vitez, Zorica et al. *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2016

Vitez, Zorica *Hrvatski svadbene običaji*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2003

Vukušić, Ana-Marija *Suvremenost, tradicija i sjećanje: Sinjska alka*, u: *Narodna umjetnost*, 42/2, 2005, str. 100-101,

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=4931 (pristupano: 29. lipnja 2017.)

16. Prilozi

16.1. Okvirna pitanja postavljena kazivačima i kazivačicama:

1. Kakva je bila vaša mladost u mjestu gdje ste ju proživjeli?
2. Koje su bile vaše obaveze u mladosti?
3. Na koji način ste uskladili (kućanske poslove)⁹ i poslove oko kuće, rad na poslu s vašim društvenim životom?
4. Kolika je bila uloga roditelja u vašoj mladosti?
5. Kako je izgledalo udvaranje mladića djevojci i prosidba?
6. Je li postojalo u selu mjesto/a na kojima su se okupljali mladi?
7. Jeste li išli na okupljanja izvan sela?
8. Koliko se život djevojke/mladića razlikovao od života mlade supruge/supruga?
9. Kakav je bio položaj djevojke, a kakav mladića u zajednici?
10. (Gdje ste služili vojni rok?)¹⁰

16.2. Zvučni zapisi kazivača

1. iskaz: Ana Kirin, rođena 1928. u Sigecu. Završila četiri razreda osnovne škole. Umirovljenica.
2. iskaz: Đuro Jerković, rođen 1937. u Sigecu. Završio osnovnu školu i večernju školu za konobara i radio u struci. Umirovljenik.
3. iskaz: Tomo Šagud, rođen 1938. u Sigecu. Završio četiri razreda osnovne škole. Radio u šumi. Umirovljenik.
4. iskaz: Kata Jerković, rođena 1945. u Sigecu. Završila šest razreda osnovne škole. Domaćica, bez prihoda.

⁹ Odnosi se na kazivačice.

¹⁰ Namijenjeno kazivačima.

5. iskaz: Ivan Mađar, rođen 1947. u Sigecu. Završio pet razreda osnovne škole i večernju školu. Radio kao čuvar na Hrvatskim željeznicama. Umirovljenik.
6. iskaz: Ljuba Mađar (rođ. Turčić), rođena 1949. u Tancu. Završila pet razreda osnovne škole. Umirovljenica.
7. iskaz: Ivan Salaj, rođen 1951. u Sigecu. Završio četiri razreda osnovne škole. Radio portir u carinskom skladištu, a poslije na pilani. Umirovljenik.

16.3. Fotografije

Fotografija 1.

Ana Kirin kao šesnaestogodišnjakinja.

Fotografija 2.

Ivan Mađar u vojsci.

Fotografija 3.

Sigečanski svirači u svatovima Vladimira Artića i Zdenke Artić (rođ. Hrastović).